

Torsdagen den 23 oktober em.

Kl. 19.30

*Om effekterna av den
föreslagna skatten på
livförsäkringsbolagens
förmögenheter*

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

48 § Svar på frågorna 1986/87:15, 17, 18, 34, 35 och 39 om effekterna av den föreslagna skatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter

Anf. 171 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag medger att Kjell Johansson tar emot svaret på Lars De Geers fråga.

Anf. 172 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Bo Lundgren, Lars Tobisson och Britta Bjelle har frågat mig om den föreslagna engångsskattens effekter på avkastningen på försäkrings-sparandet. Leif Olsson har frågat mig varför vi föreslår skattesatsen 7 %. Lars De Geer har frågat statsministern hur regeringen tänker stimulera hushållens långsiktiga sparande. Den senare frågan har överlämnats till mig. Jag besvarar dessa frågor i ett sammanhang.

Inflationen i Sverige har nu sänkts till en historiskt sett låg nivå. Denna låga inflationstakt har gynnsamma effekter på den svenska ekonomin, inte minst medför den att det åter har blivit mera gynnsamt att spara och mindre gynnsamt att låna. Realräntan efter skatt är nu positiv för i stort sett alla hushåll. Det var mycket länge sedan detta var fallet senast. En låg inflation är i sig sparfrämjande, att arbeta för en bibehållen låg inflationstakt är det bästa regeringen kan göra för att stimulera hushållssparandet.

Avregleringen på kreditmarknaden och börsuppgången har medfört att avkastningen på försäkringsbolagens förmögenheter har drivits upp till historiskt sett höga nivåer. Det står redan nu klart att avkastningen kommer att förbli hög också under de närmaste åren.

Även om denna höga avkastning bara uppkommer under ett begränsat antal år medför den att också de som sparade under de dåliga åren på 1970-talet får en god avkastning på sitt försäkringssparande.

Den som sparat regelbundet sedan 1970 har hittills fått en årlig realavkastning på sitt sparande på inmot 3 %. Med en fortsatt god lönsamhet i försäkringsbolagen även 1987 och 1988 kan avkastningen för hela perioden komma att uppgå till omkring 3,5 % per år. Engångsskatten begränsar i så fall lönsamheten med mindre än 1 procentenhet. Jag vill också tillägga att för den betydande del av sparandet som skett under 1980-talet ligger avkastningen på en långt högre nivå.

Mot denna bakgrund är skattesatsen 7 % väl avvägd.

Prot. 1986/87:15
23 oktober 1986

Om effekterna av den föreslagna skatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter

Försäkringssparandet torde även i framtiden vara den skattemässigt mest gynnade sparform som finns. Med den goda avkastning försäkringsbolagen med fog nu kan hänvisa till i sin marknadsföring torde någon risk för minskat försäkringssparande knappast föreligga.

Vad sedan beträffar skattens effekter på utgående pensioner blir dessa av liten betydelse. Avkastningen är nu så hög att den mer än väl räcker till värdesäkring av ITP- och STP-pensionerna även sedan skatten betalats. Det individuella pensionssparandet kommer därutöver att kunna ges en betydande real värdetillväxt under de närmaste åren.

Anf. 173 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Låt mig tacka finansministern för svaret på mina bägge frågor.

Det framstår nu helt klart, jag tror inte ens att finansministern längre förnekar det, att det sparande som drabbas av engångsskatten på pensioner och annat försäkringssparande drabbar försäkringstagarna – deras sparande och ingen annans.

De pensionsavtal som har ingåtts, antingen i form av avtal eller genom individuella försäkringar, innebär ett långsiktigt sparande. Man kan inte få ut de pengar det rör sig om förrän man har uppnått en viss ålder. Man har inte några möjligheter att göra omplaceringar. Det är ett långsiktigt, bundet sparande.

Med tanke på det svar finansministern ger mig på den första frågan är det nu helt klart att utbetalda pensioner i framtiden kommer att bli lägre än de annars skulle ha blivit, även om finansministern för sin del säger att denna effekt är av liten betydelse. I genomsnitt rör det sig om belopp i storleksordningen 5 000 kr. per försäkringstagare, per framtida pensionär, ett ganska stort belopp, särskilt med ränta på ränta.

Det är alldeles uppenbart att det totala sparandet kommer att påverkas negativt. De flesta människor inser att detta inte bara är en engångsskatt – det är någonting som kan upprepas så länge vi har en socialdemokratisk regering. Denna osäkerhet leder naturligtvis till ett mindre intresse för försäkringssparande.

Nu framstår det dessutom som fullständigt klart att det sparande som genom denna konfiskatoriska åtgärd dras in kommer att användas på ett sätt som inte innebär fortsatt sparande – pengarna kommer att användas till ytterligare utgifter. Därmed är det också helt klart att det totala sparandet i samhället och därmed samhällsekonomin missgynnas av denna engångsskatt.

Mot bakgrund av att pensionen blir lägre än den eljest skulle ha blivit och att det totala sparandet minskar – borde inte finansministern ompröva beslutet och låta bli att förelägga riksdagen detta förslag?

Anf. 174 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Min fråga utgick från samma tabell som finansministern använde när han hävdade att avkastningen på en pensionspremie betald 1982 varit 33 %. Stödd på ett räknefel rev finansministern i TV av en för liten lapp för att visa att en avbränning med 7 % egentligen är rätt beskedlig. Men en

inbetalning gjord 1970 har givit mindre än 0,7 % i årlig realavkastning och drabbas ändå av samma skatt!

Finansministern säger nu att den som sparat regelbundet sedan 1970 har fått en avkastning på inmet 3 % om året. Men då hugger han till för mycket igen. Den rätta siffran, fortfarande enligt realränteskattkommitténs material, är 2,1 %.

Oavsett detta kvarstår frågan: När nu finansministern själv har betecknat 2 à 3 % realavkastning som rimlig, varför skall då den som har pensionssparat sedan 1970 drabbas av den föreslagna indragningen?

Det är inte nog med att pensionsskatten är konfiskatorisk och retroaktiv till sin natur – den bryter också mot den grundläggande principen att all beskattning skall vara likformig. För det första drabbar den pensionssparande och inte annat sparande, som kan ha givit samma reala avkastning. För det andra drabbar den inte alla pensioner – den träffar t. ex. privatanställdas men inte offentliganställdas. För det tredje – det är kanske det allra konstigaste – drabbar skatten dem som har sparat länge hårdare än dem som har sparat i några år.

Frågan kvarstår obesvarad: Varför skall den som fått en lägre avkastning än den som finansministern själv betecknar som rimlig träffas av en konfiskatorisk skatt?

Anf. 175 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Jag vill tacka finansministern för svaret.

Sparandet är en av de viktigaste välståndsbildande krafterna i samhället. Trots att hushållssparandet är katastrofalt lågt och tidvis negativt har finansministern inget annat att redovisa i svaret än en from förhoppning att den låga inflationen skall fortsätta att stärka sparandet. Oförväget lägger han fram förslag till en fullständigt godtycklig engångsskatt på en av de viktigaste och mest befogade sparformer vi har, nämligen pensionssparandet. Från den som sparat ihop ett tillgodohavande på säg 100 000 kr. för att trygga sin ålderdom ämnar regeringen dra in 7 000 kr. Är det underligt att vi borgerliga ledamöter under dessa omständigheter inte finner det meningsfullt att fortsätta arbetet i spardelegationen? I dessa dagar har delegationen just dragit i gång en omfattande annonskampanj. På en av affischerna kan man läsa: Behåll pengarna! På en annan står det: Spara litet till!

Det skulle vara mycket intressant om finansministern kunde förklara för mig hur den sparare som jag nyss nämnde skall bära sig åt för att följa vårt råd och behålla dessa 7 000 kr. som finansministern ämnar dra in i skatt, så att han kan spara mer. Jag tycker att finansministern borde inse att vårt arbete i spardelegationen har skadats på ett sådant sätt att vi inte längre finner det meningsfullt att arbeta med det syfte som vi gjort tidigare.

Anf. 176 BRITTA BJELLE (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Finansministern talar om den höga avkastningen när det gäller pensionsparandet. När finansministern gör det exemplifierar han ofta med pensionsparande som löpt endast under ett fåtal år, eller också hänvisar han till de

Om effekterna av den föreslagna skatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter

senaste årens höga nivå. Exempelen är som alltid valda för att passa finansministerns syften.

Det är riktigt att pensionssparandet gett god avkastning under de senaste åren. Men de åren föregicks av en lång period med både socialdemokratiska och borgerliga regeringar då avkastningen var dålig. En hundralapp som sattes in den 1 januari 1970 hade fram till den sista december 1981 minskat i värde till 83 kr. För hela perioden 1970–1986 är avkastningen på hundralappen 11 kr. Av dem tar finansministern över 70 %. Det kan med bästa vilja i världen inte anses vara en hög avkastning som återstår.

Försäkringssparande är långsiktigt. Pengarna binds för många år, och spararna kommer inte åt dem. Därför måste man se till avkastningen under längre perioder än två eller tre år.

Enligt finansministerns egna uppgifter bör avkastningen för långsiktigt pensionssparande vara 2–3 % realt per år. Finansministern väljer, som jag tidigare sade, alltid exempel som passar honom. Men om man väljer ett annat exempel – en 15-årsperiod med undantag för de senaste åren – har den reala avkastningen för försäkringssparandet varit 1 % per år. Enligt finansministern är syftet med engångsskatten att dra in avkastningen över 2–3 %.

Min fråga till finansministern blir då: Hur tänker finansministern behandla alla de pensionssparare som börjat spara före 1970 eller omkring 1970 och som över en 15-årsperiod haft lägre avkastning än de 3 % som enligt finansministern är rimliga?

Anf. 177 LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga.

Frågan är ställd mot bakgrund av att jag hittills i presentationen av skatteförslaget inte sett någon beräkningsgrund för just procentsatsen 7 %. Allteftersom debatten framskridit – inte minst efter de två senaste dagarnas debatt här i riksdagen – står det klart för mig att förslaget vilar på ett bristfälligt underlag, att det är något slags hastverk som kom till när realränteskatten snabbt försvann från arenan.

Under debatten tidigare i dag ansåg finansministern att procentsatsen 7 % var, som han sade, väl avvägd. Samma sak säger han i svaret i kväll. När det sedan gäller att svara på hur mycket skatten skall ge i miljarder – vilket procentsatsen styr – sade finansministern att man beräknar att det rör sig om 15 miljarder men att det kan slå på 2–3 miljarder. Andra påstår att det rör sig om 20 miljarder totalt, vilket innebär en differens på 5 miljarder. För mig är en differens på 5 miljarder, ja även på 3, anmärkningsvärt stor, och huruvida det kan anses vara väl avvägt kan man diskutera.

En annan fråga som jag inte sett något svar på i debatten och som över huvud taget inte kommit upp är: Vad skall ni göra med kapitalet? Hur skall det placeras? Skall det investeras i aktier? Skall man bilda något slags ny fond, köpa obligationer e. d.?

Till slut: Finansministern får förlåta mig så här sent på kvällen, men jag kan inte underlåta att läsa upp vad som står i huvudet på det skriftliga svar som vi fått: "Svaret är avsett att lämnas fredagen den 22 oktober kl. 15.00". "Fredag" är fel, "22 oktober" är fel, "15.00" är rätt:

Det har gått troll i den här frågan när det gäller sakuppgifterna. Det går att bryta den förtrollningen genom att lägga förslaget på hyllan.

Prot. 1986/87:15
23 oktober 1986

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om beredningen av
förslaget om skatten på
livförsäkringsbolagens
förmögenheter*

49 § Svar på frågorna 1986/87:19, 36 och 49 om beredningen av förslaget om skatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter

Anf. 178 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Knut Wachtmeister, Kjell Johansson och Bertil Fiskesjö tar i sina frågor upp beredningen av det aviserade förslaget om en tillfällig förmögenhetsskatt på livförsäkringsbolag. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Realränteskatteskommittén (Fi 1985:02) har i sitt betänkande, (Ds Fi 1986:18) Realränteskatt, utförligt diskuterat beskattningen av livförsäkringssektorn. Betänkandet har remissbehandlats. På grundval av betänkandet och remissynpunkterna har förslag om ändringar i försäkringsbeskattningen utarbetats. Förslagen har den 15 oktober remitterats till lagrådet. Vid beredningen har synpunkter på den tekniska utformningen inhämtats från försäkringsinspektionen och riksskatteverket. Även företrädare för försäkringsbranschen har beretts tillfälle att lämna synpunkter i det hänseendet.

Beredningen har således skett i den ordning som förutsätts i regeringsformen. Underlaget för förslagen redovisas i den tidigare nämnda lagrådsremissen.

Anf. 179 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Jag skall be att få tacka finansministern för svaret på min fråga, även om jag självfallet inte är nöjd med innehållet.

Motivet att gå ifrån det grundlagsfästa kravet på omsorgsfull beredning genom att hänvisa till att förslaget om realränteskatt blir föremål för ett remissförfarande kan jag under inga omständigheter godta. En skatt i storleksordningen 15–20 miljarder kronor – det största skatteuttaget i modern tid – som berör flera miljoner människor och som dessutom är förknippad med många frågetecken borde alldeles självfallet underkastats ett omfattande och omsorgsfullt remissförfarande.

Lagrådet har vid tidigare tillfällen påpekat att rådets arbete försvårats av att erforderligt remissförfarande inte har iakttagits. Som exempel på sådana propositioner kan nämnas propositionerna om lagen om tillfällig vinstskatt, om löntagarfonder och om statlig fastighetsskatt.

Anser inte finansministern att den mycket kraftiga kritik som under de senaste månaderna riktats mot engångsskatten borde motivera ett omsorgsfullt remissförfarande? Jag anser inte att den beredning som förutsätts i regeringsformen skett.

*Om beredningen av
förslaget om skatten på
livförsäkringsbolagens
förmögenheter*

Anf. 180 KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Under riksmötets inledning uttryckte talmannen Ingemund Bengtsson i en Eko-intervju sin oro över att riksdagens frågestunder förfallit. Han tyckte att det inte gick att få till stånd några framåtsyftande, konstruktiva och belysande debatter under dessa frågestunder.

Det kan ju finnas två förklaringar till det. Det kan bero på att vi riksdagsledamöter är dåliga på att sköta det här. Men det kan också vara statsråden som är dåliga på att sköta det. Jag tycker att denna frågas handläggning är belysande för hur man från statsrådets och från regeringens sida slarvar med en sådan här viktig fråga.

Vi har alltså tidigare debatterat detta, och i går talade statsministern om en engångsskatt på livförsäkringsbolagens förmögenheter. Vi har klarat ut att det inte är vad det rör sig om. I dag talade finansministern om premierna och sade att det bara var återbäringen som skulle minska.

I tidningarna i dag säger man från SPP att skatten motsvarar i genomsnitt 6 000–7 000 kr. för varje tjänsteman som är försäkrad i SPP. Skatten motsvarar därutöver ett helt års premier. Man säger vidare att det är helt klart att SPP:s fulla värdesäkring av pensionerna är i fara. Samma sak säger man från Skandia.

Finansministern beklagade sig över att han haft dåliga kontakter med försäkringsbolagen och att de inte ville ställa upp och ta fram material för det här. Men jag har inte haft svårt att få kontakt med dem – jag har fått brev på brev, de har svarat när jag har ringt till dem och de har kommit hit och ställt upp.

Skandia säger i ett brev, som faktiskt är adresserat just till finansministern, att den höga avkastning som uppnåtts under de senaste åren sålunda mer än väl behövs för att uppväga den låga avkastningen under 1970-talet. Regeringens förslag underminerar möjligheterna för livförsäkringssparandets värdesäkring.

Hade det inte varit förnuftigt med en bättre beredning, en grundligare behandling av en så här viktig fråga i stället för ett framkastande av ett förslag på detta sätt?

Anf. 181 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

I regeringsformens 7 kap. 2 § står följande: "Vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig."

Denna bestämmelse har tillkommit för att man skall få ett bra beslutsunderlag för de förslag som läggs fram. Den har tillkommit också för att vi skall få ett bra underlag för den allmänna debatt som skall föras ute i samhället, helst i god tid innan riksdagen går till beslut i viktiga frågor. Det är naturligtvis också av betydelse för riksdagens egen behandling av stora frågor att det finns ett rikhaltigt utredningsmaterial och att det finns synpunkter från relevanta myndigheter och organisationer på detta utredningsmaterial.

Nu är det, som Knut Wachtmeister alldeles nyss var inne på, inte första gången som regeringen försöker gå på tvärs; det har hänt vid en lång rad olika

tillfällen. Vad som är nytt är att lagrådet flera gånger har ansett sig föranlåtet att påpeka att lagrådet inte kan fullgöra sina uppgifter, om utredningsmaterialet är för dåligt. Det är naturligtvis synnerligen allvarligt, och det skall bli intressant att se vad lagrådet har att säga i det avseendet med anledning av det nu aktuella förslaget.

Riksdagens utskott har tillerkänts möjligheten att göra kompletteringar när regeringen har försummat utredningsförfarandet. Denna möjlighet är tillagd en minoritet i ett utskott. Jag kan avslöja att folkstyrelsekommittén har behandlat de här sakerna och i fullständig enighet beslutat att ytterligare skärpa denna bestämmelse, som skall ge en minoritet rätt att införskaffa upplysningar när regeringen har försummat detta.

Jag skulle vilja fråga finansministern: Räknar finansministern med att riksdagens utskott skall reparera de försummelser som ett uteblivet remissförfarande innebär?

Överläggningen var härmed avslutad.

50 § Svar på fråga 1986/87:38 om småföretagarnas frivilliga pensionsför- säkringar

Anf. 182 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag medger att Christer Eirefelt tar emot svaret.

Anf. 183 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Gudrun Norberg har ställt en fråga till industriministern i anslutning till förslaget om en tillfällig förmögenhetsskatt på livförsäkringsbolag. Frågan har överlämnats till mig.

Den föreslagna tillfälliga förmögenhetsskatten träffar såväl individuellt som kollektivt försäkringssparande. Någon särskild anledning att kompensera småföretagare för skatten finns inte.

Anf. 184 CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! Gudrun Norberg har inte tillfälle att vara närvarande här i kväll, och jag tackar i hennes ställe finansministern för svaret på hennes fråga.

Visserligen har engångsskatten fått en omfattande belysning här i kammaren både i går och i dag, men just den här aspekten är det befogat att ägna ytterligare några minuter åt, tycker jag. Jag hade inte väntat mig att finansministern skulle avisera någon kompensation till småföretagarna. Varför skulle man ta någon hänsyn till den gruppen nu, när man så sällan gör det annars?

Det finns nästan inget område där det skiljer sig så mycket mellan vad regeringen gör och vad regeringen säger som när det gäller villkoren för småföretagsamhet. Det ena statsrådet efter det andra talar uppskattande om landets många småföretagare för att sedan gå hem till sina departement och fatta beslut som direkt försämrar villkoren för småföretagande.

Nu är det alltså dags igen. Nu skall vi få en ny skatt som i hög grad drabbar just den här kategorin.

Jag vet att det är ett mycket stort antal av landets 291 000 småföretagare som använder sig av försäkringssparandet för att få grundtrygghet på ålderdomen och vid sjukdom. Man använder också försäkringssparandet för att få hjälp vid generationsskifte. Det sista är ett nog så viktigt argument, om man verkligen vill undvika att livskraftiga familjeföretag köps upp av hungriga investmentbolag.

Småföretagarnas sparande är tveklöst ytterligare ett av många skäl för finansministern att *inte* genomföra engångsskatten.

Överläggningen var härmed avslutad.

51 § Svar på fråga 1986/87:67 om den föreslagna skatten på pensions- sparande

Anf. 185 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Marianne Andersson har frågat mig om regeringen avser att presentera en kostnadskalkyl på hela paketet av åtgärder som presenterades den 12 september.

Sedan 1980 har bl. a. försäkringsbolagen genom placeringsplikt ålagts att köpa prioriterade obligationer. Placeringsplikten har, i takt med att statens upplåningsbehov bringats under kontroll, minskat i betydelse, och skäl saknas nu att förlänga den. De statsfinansiella följderna av prioriteringssystemets avskaffande är beroende av skillnaden på lång sikt mellan den marknadsränta som kommer att utvecklas och den prioriterade ränta som skulle ha rått om regleringen bibehållits. Ingen av dessa kan nu bedömas på ett meningsfullt sätt. I propositionen kommer de statsfinansiella effekterna av engångsskatten, den höjda ränteskatten och förmögenhetsbeskattningen av K-försäkringar, att redovisas.

Anf. 186 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tackar finansministern för svaret. Det visar hur dåligt förberett förslaget är. De verkliga fördelningseffekterna av engångsskatten tillsammans med avskaffandet av placeringsplikten framgår inte alls, och regeringen har tydligen inte heller för avsikt att redovisa dem – i alla fall har man inte gjort det tidigare.

Placeringsplikten innebär ju att staten tvingar vissa institut att köpa obligationer till lägre ränta än marknadens. Pliktens avskaffande innebär att räntorna ökar för de prioriterade stats- och bostadsobligationerna. Skillnaden i ränta har av tradition varit ungefär 1 %. En uppjustering av räntorna på statsobligationer skulle medföra att statens kostnader ökade med ungefär 800 milj. kr. om året. Samma förhållande gäller bostadsobligationer. Där betyder 1 % räntehöjning en kostnad på 1 600 milj. kr. per år.

Det här kommer hyresgäster och småhusägare att få betala genom högre räntor och hyror, och denna fördelningspolitiska effekt har vi inte tidigare fått redovisad för oss. Varför?

Anf. 187 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Det förefaller mig som om Marianne Andersson inte riktigt känner till hur vår bostadspolitik fungerar. Det är nämligen på det sättet att staten garanterar räntekostnaderna för alla de fastigheter som har getts statliga lån. Det spelar alltså ingen roll vad marknadsräntan är. Kostnaderna kommer att drabba budgeten, inte hyresgästerna och inte småhusägarna.

Jag tycker att om man tar upp en sådan här fråga bör man ha gjort klart för sig förutsättningarna.

Låt mig lägga till att det för oss enbart har varit en tidsfråga när den sista resten av Bohmans ränteregleringspolitik skulle avskaffas. Regleringsperioden går ut den sista november i år, och därför föreföll det oss lämpligt att göra det nu.

Jag försäkrar Marianne Andersson att det bereder mig föga glädje att göra detta när jag hör försäkringsbolagsdirektörerna säga att nu är det ingenting värt att de får placera sina pengar fritt. För ett år sedan hävdade de att de i utbyte mot fri placeringsrätt gärna skulle ta en liten extra skatt på sina försäkringar.

Vi har sagt oss att vi får bära den här kostnaden för en fri kreditmarknad. Det är inte hyresgästerna och inte småhusägarna som kommer att bära den.

Anf. 188 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Det drabbar alltså statsbudgeten. Men då blir det inte så mycket pengar över till pensionärerna – eller hur?

Anf. 189 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Det kanske är svårt att förklara detta för Marianne Andersson.

Vi har under en period avvecklat reglering efter reglering på kreditmarknaden, och det här är den sista som är kvar. Det kan dessutom hävdas att dess kvarblivande snarare skulle verka så att räntorna blir högre än om vi släpper denna sista rest av reglering. Jag vill därför inte se detta som en kostnad som vi hade kunnat undvika.

Vad gäller kreditmarknaden hade vi alltså inte kunnat säga: Vi lägger ingen skatt på försäkringsbolagens förmögenheter. I stället behåller vi ränteregleringen. Det alternativet har inte funnits. Ränteregleringen måste ändå avskaffas, om vi vill komma fram till en väl fungerande kreditmarknad.

Jag vet inte i vilket läger inom centerpartiet som Marianne Andersson hör hemma när det gäller regleringar och frihet. Men om hon hyllar frihetens principer, borde hon uppskatta den här åtgärden.

Anf. 190 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tycker att man borde ha redovisat alla konsekvenser när det här förslaget lades fram, så att människor hade fått en uppfattning om vad det egentligen innebar totalt sett.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om konstruktionen av den föreslagna skatten på livförsäkringsbolagens förmögenheter

Anf. 191 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag medger att Tommy Franzén tar emot båda svaren.

Anf. 192 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Hans Petersson i Hallstahammar har frågat mig varför regeringen avstått från att lägga fram ett förslag till realräntebeskattning och Tommy Franzén har frågat om engångsskatten kommer att påverka pensionsnivåerna i de kollektiva försäkringarna. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Den höga avkastningsnivå som nu råder i försäkringssektorn är unik i ett historiskt perspektiv. Även om vi nu kan förutse att denna goda avkastning kommer att vara ytterligare en tid, kan man inte förvänta sig att den skall bestå på längre sikt. Det saknas därför motiv att införa en permanent och tekniskt komplicerad realränteskatt.

Pensionerna i de kollektiva försäkringssystemen räknas upp med inflationen, om avkastningen på de fonderade medlen medger detta, i annat fall med hjälp av höjda premier för arbetsgivarna. Avkastningen är nu så hög att den mer än väl räcker till värdesäkring av pensionerna även sedan den tillfälliga förmögenhetsskatten betalts.

Anf. 193 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Både å mina vägnar och å Hans Peterssons i Hallstahammar vägnar ber jag att få tacka för svaret. Jag kanske också skall passa på och tacka för uppdelningen av debatten, dvs. för att man inte har så att säga klumpat ihop oss med den tidigare grupperingen här. Jag säger det med tanke på de andras utgångspunkter vad gäller den här typen av beskattning.

Hans Petersson ville väl egentligen föra en debatt om varför man avstod från realräntebeskattningen. Han ville ha en debatt framför allt utifrån de utgångspunkter som fanns från början – dvs. att förslaget skulle gälla ett bredare område och inte bara försäkringsbolagen. Hans Petersson har emellertid fått debattera den saken tidigare i dag och han har fått svar på sin fråga. Därför finns det inte skäl för mig att debattera den saken nu.

Min fråga huruvida pensionsnivåerna kommer att beröras av engångsskatten har också varit uppe till debatt i dag. Försäkringsbolagen har i massmedia redovisat att deras premieåterbetalning till arbetsgivarna blir litet mindre. Ungefär samma sak har finansministern tidigare i dag redovisat, varför jag inte tycker att det är speciellt meningsfullt att föra den debatten här i kväll.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 194 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Britta Bjelles fråga gäller hur utgifter för underjordsarbeten i gruvor skall behandlas skattemässigt. Enligt en uppfattning skall sådana utgifter alltid få dras av omedelbart. Enligt en annan uppfattning skall utgifterna aktiveras i den mån de avser anläggningar av bestående värde för företaget. Saken är nu föremål för bedömning i bl. a. mellankommunala skatterätten. Jag avvaktar utgången av denna bedömning och är för närvarande inte beredd att vidta några åtgärder.

Om avdrag för bergarbeten vid beräkning av inkomst av gruvbrytning

Anf. 195 BRITTA BJELLE (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Skattemyndigheterna vill nu avvika från rådande praxis då det gäller bergarbeten, genom att hävda att kostnaderna för att göra hål i berget för att kunna ta ut malm skall betraktas som investeringar och därmed ingå i en avskrivningsplan, i stället för att dras av samma år som de uppkommit.

Detta kommer att fördyra anläggandet av nya huvudnivåer i gruvor. För den redan planerade och påbörjade huvudnivån i Malmberget skulle det nya synsättet innebära fördyringar med i varje fall 90 milj. kr.

När LKAB gjorde kalkylen för huvudnivån i Malmberget gjordes lönsamhetsberäkningarna utifrån det synsätt som tidigare gällt. Att förändra spelreglerna på detta område utan att lagstiftningen har ändrats förefaller märkligt.

I Kiruna pågår planering för en ny huvudnivå, och beslut skall fattas något av de närmaste åren. Den nya nivån skall ligga på 1 000 m djup. Investeringen är i storleksordningen 1,5 miljarder kronor. Med det nya synsätt som taxeringsmyndigheterna nu räknar skulle ett sådant projekt fördyras med ca 250 milj. kr. Eftersom omkostnaderna för en ny huvudnivå ligger på gränsen till att den skall vara lönsam redan med det redovisningssätt som tidigare tillämpats, betyder det att någon ny huvudnivå i Kiruna förmodligen inte kommer till stånd om taxeringsmyndigheterna skulle vinna gehör för sina synpunkter i den mellankommunala skatterätten.

Med tanke på dels gruvnäringens stora betydelse för malmfälten, dels gruvnäringens hårda konkurrens från gruvor som i dag bryter i dagbrott samt dels jämförelsen med utländska gruvbolags redovisningssystem, som är betydligt gynnsammare än det som taxeringsmyndigheterna nu föreslår, borde det ligga i regeringens intresse att säkra gruvnäringens konkurrenskraft och därför komma med ett förslag till fasta regler på detta område, innan ärendet avgörs i mellankommunala skatterätten.

Anf. 196 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Jag vill begagna tillfället att ta upp en något mer principiell fråga, nämligen hur riksdagen hanterar sin makt. Vid dessa frågestunder tas ofta upp enskilda förvaltningsärenden och -beslut – i detta fall en fråga som dessutom är under handläggning i en domstol.

Jag måste fråga Britta Bjelle, som själv är åklagare och verksam inom

rättsväsendet, hur hon skulle uppfatta det om ett mål där hon själv var part togs upp i Sveriges riksdag och det helt uppenbart kunde tolkas så att man försökte utöva påtryckningar på domstolen eller på den enskilda förvaltningsmyndigheten.

Fru talman! Jag finner det principiellt betänkligt att frågeinstitutet utvecklas på detta sätt.

Anf. 197 BRITTA BJELLE (fp):

Fru talman! Jag kan hålla med finansministern om att jag som åklagare inte skulle finna det så angeläget att en fråga som jag handlägger i domstolen blir föremål för diskussion i riksdagen. Men jag vill påminna finansministern om att det i fallet Elof Hjortberg gick bra att, innan domstolen hade dömt, gå ut och lova att hur domstolen än dömde skulle han kompenseras på ett eller annat sätt.

Det kunde vara intressant att få reda på om finansministern även då det gäller LKAB är beredd att gå ut och kompensera. Det gäller inte ett litet företag med en eller två personer, som i det tidigare fallet, utan det gäller ett stort företag med många människor, vars sysselsättning är beroende av LKAB.

Anf. 198 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Skall jag tolka detta så att Britta Bjelle med sin fråga i denna kammare i dag avser att utöva påtryckningar på mellankommunala skatterätten?

Anf. 199 BRITTA BJELLE (fp):

Fru talman! Nej, det skall tolkas så att jag försöker få finansministern att på ett eller annat sätt lova att LKAB skall kompenseras om företaget förlorar i den mellankommunala skatterätten.

Överläggningen var härmed avslutad.

54 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 14)

Anf. 200 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Fru talman! Vi har i dag på eftermiddagen fått ta emot en ny rapport på det energipolitiska området, en rapport som en speciellt tillsatt expertgrupp har haft till uppgift att ta fram efter olyckan i Tjernobyl. Detta är en rapport i en mycket lång rad av utredningar som har gjorts på det här området under årens lopp.

Under de många åren av energipolitiska debatter har – såvitt jag kan förstå – de allra flesta argumenten för och emot kärnkraft, vattenkraft, kolkraft m. m. vädrats.

Det som framgår av expertgruppens rapport är att svensk kärnkraft – dess tekniska och säkerhetsmässiga standard – inte behöver omprövas efter olyckan i Tjernobyl. Det är värdefullt att få detta konstaterat. Och jag är övertygad om att det kommer att stilla många människors oro. Men det får inte leda oss till att försjunka i oss själva och tycka att vi är bra i Sverige, utan

vi måste ständigt arbeta för att förbättra säkerheten vid våra kärnkraftverk. Ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Vi skall kämpa för ökat internationellt samarbete, som kan leda till ökad kontroll, inspektioner och ökat erfarenhetsutbyte länderna emellan. I östländerna finns mycket kärnkraft som inte är bra och som enligt svenska säkerhetsnormer omedelbart skulle stängas av. Här finns mycket att göra.

Vi moderater står sedan 1980 för uppfattningen att kärnkraften skall avvecklas när de mycket hårda svenska säkerhetskraven inte längre är uppfyllda. Vi sätter inte någon gräns vid år 2010. Det är inte årtalet utan säkerheten som skall fälla avgörandet.

Det går inte att hävda att kärnkraften är farlig och samtidigt säga att vi skall använda kärnkraftverken till 1989 eller till 1999. Det är inte en trovärdig politik. De som står för en sådan uppfattning inser – det måste vara uppenbart – att det inte går att ställa allmänheten och det svenska näringslivet inför elproblem. Tyvärr hamnar de då i den pinsamma situationen att de är tvungna att jämka med sin egen övertygelse. Det är ingen rättfärdig politik av det slag som jag tror att svenska folket vill att dess politiker skall föra.

Expertgruppen konstaterar i rapporten som vi fick i eftermiddags att en snabbare avveckling av kärnkraften tvingar fram stora elprishöjningar – och det omedelbart. Inte höjningar med några ören utan från 37 öre till 61 öre per kWh för hela den miljon fastighetsägare som har elvärme i någon form. Det här leder till att deras elräkningar stiger med upp emot 4 000 kr. per år. Inte nog med det. Dessutom räknar expertgruppen med att ungefär hälften, ca 500 000, kommer att se sig nödsakade att skaffa sig andra värmesystem. En snabbare avveckling av kärnkraften än den vi har beslutat om drabbar alla dessa med en kostnad på över 20 miljarder kronor på ett tiotal år. Alla vi, och det är hela Sveriges befolkning, som utnyttjar elen i våra hushåll för att ha det bekvämt: frys, TV, diskmaskin, tvättmaskin, hushållsassistent etc. – något som är en förutsättning för att vi skall hinna med både hem och arbete – kan enligt expertgruppen förvänta oss en höjning av elpriset från 46 öre till 70 öre per kWh. Detta är, fru talman, inga småpengar. Det är fråga om att ta i anspråk en betydande del av vårt konsumtionsutrymme, det utrymme som i dag är så litet att man strejkar för tiondelar av en procent i lönehöjningar. En snabb avveckling kostar Sverige miljarder!

En snabb avveckling av kärnkraften kommer inte heller – det konstaterar expertgruppen – att gå det svenska näringslivet spårlöst förbi. Ett fördubblat elpris kommer att leda till att den svenska järn- och stålindustrin får merkostnader på 900 milj. kr. Bergslagspaketet, som var avsett att rädda Bergslagen, går löst på 425 milj. kr. Jämförelsen är värd att göra, för den säger mycket vad det är fråga om. Skrotbaserade stålverk som Domnarvet, Smedjebacken och Halmstad kommer på grund av sina stora elbehov att se sina just nu redovisade vinster slå över i röda siffror. 5 000 arbetstillfällen äventyras enligt det material som har bilagts expertgruppens rapport.

Personalen vid elintensiva anläggningar runt om i Sverige – ferrolegering i Malmö och Vargön, kemisk basindustri, aluminium, kisel, karbid, grafit-elektroder, koppar- och blytillverkning i Boliden, industrier som ligger som ett pärlband längs Norrlandskusten – blir tvingad att sätta sig ned och fundera

över sin framtid. De här företagen har inte för ro skull lokaliserats till dessa platser. Man har gjort det därför att man där har tillgång till billig elkraft.

Fru talman! De partier som är förespråkare för en snabbare avveckling av kärnkraften blir inte regionalpolitiskt trovärdiga. Ett Norrland utan lönsamma och utvecklingsbara basindustrier har ingen framtid. Ja, men – säger några – inte skall industrin drabbas? Men vilka är det då som kommer att stå för kostnaderna för omställningen? Inte är det konkurrenterna till vår svenska industri som sänker sina priser. Nej, det är konsumenterna – arbetstagarna i Sverige – som får ställa upp. Är vi som konsumenter beredda att göra dessa uppoffringar? Behöver vi göra det när expertgruppen konstaterar att kärnkraften uppfyller de tekniska och säkerhetsmässiga krav som vi har anledning att ställa? Nej, vår politik måste präglas av förnuft och realism samtidigt som vi måste känna ödmjukhet inför den svåra situation vi hamnat i mot bakgrund av olyckan i Tjernobyl.

Kol, olja och gas är ändliga naturtillgångar. Därför måste vi ta fram annan teknik. Och jag tror inte att några verkliga, riktigt miljövänliga alternativ till kärnkraft är tillgängliga förrän i mitten av nästa sekel. Det kan inte vara meningen att industriländerna i konkurrens med fattiga u-länder skall slåss om oljan och kolet. Det kan inte heller vara meningen att vi under ungefär 150 år skall bränna upp mer än vad vi dessförinnan gjort under historisk tid. Det kan ju finnas anledning tro att dessa naturtillgångar av kommande generationer skall kunna användas till annat än bränsle. Jag tror också att vi gärna vill lämna över en god miljö till kommande generationer. Våra dagars exploatering av fossila bränslen, mark, luft och vatten manar till eftertanke och kraftfulla åtgärder. En förtida avveckling av den svenska kärnkraften, som uppfyller högt ställda säkerhetskrav, är mot bakgrund härav mindre klok.

Att ändra vårt beteende och våra vanor när det gäller elen är en svår uppgift. De två första lamporna i Sverige tändes 1878 utanför Café Blanche i Kungsträdgården. År 1888 stod ett elverk färdigt att leverera ström till Staden mellan broarna. Vad har inte hänt på 100 år tack vare elektriciteten! Kunde någon ana de stora framsteg som vi gjort tack vare elen? Sverige, som för 100 år sedan var ett fattigt land, är i dag en av världens främsta industrinationer.

Den billiga vattenkraften, som nu är i stort sett färdigutbyggd, har lagt grunden till vår speciella industristruktur. Vi har tagit till vara de naturliga förutsättningar som Sverige erbjuder: skog, malm, stål och duktig arbetskraft. Men alla vill ha el.

Vi enskilda konsumenter i Sverige har alltid varit i den situationen att vi bara har behövt trycka på knappen så har strömmen kommit. Den ökade fritiden, de kortare arbetsveckorna och de längre semestrarna har gett hundratusentals människor i vårt land anledning och lust att bygga fritidshus, som i stort sett bara fungerar med el. Hur kommer det att gå för dem? Kommer de att ha råd att utnyttja fritidshuset lika mycket som nu? Är de beredda att spara in på någonting annat?

Utvecklingen i Danmark och Västtyskland, som jämfört med Sverige har dubbla resp. tredubbla elpriser, visar att efterfrågan på el ökar. Möjligheten att spara får inte överskattas. Den är liten på kort sikt. Och det tar uppemot

20 år att få genomslag för en ny snålare elteknik. Det gäller både människor och företag, och det slår också expertgruppen fast.

Expertgruppen har uppmärksammat svårigheterna att i förtid avveckla kärnkraften. Det är nu allmänhetens uppgift att ta reda på om man är beredd att leva med dyr el och elbrist. Det gäller för oss alla att sätta oss ned och väga för och emot. Låt oss då inte glömma bort att vi under de kalla vintermånaderna i år vid några tillfällen tog i anspråk all vår elproduktion; vattenkraft, kärnkraft, oljekondens, gasturbiner samt t. o. m. köpte el från Danmark. Hittills i år har efterfrågan på el legat på 3 à 4 % över fjolårets. Vad gör vi om vi får ett torrår?

Fru talman! Det är säkerheten hos kärnkraften och behovet av el som den närmaste tidens diskussioner skall kretsas kring. Låt oss då inte glömma bort vad expertgruppen har fört fram, nämligen att det inte finns anledning att ompröva svensk kärnkraft och dess säkerhet mot bakgrund av vad som händer i Tjernobyli.

Låt oss ta till vara den närmaste tiden för en samsad energipolitisk debatt, där omsorgen om miljö, sysselsättning, ekonomisk tillväxt och respekten för människornas oro får komma till uttryck. Låt budskapet vara rakt och ärligt. Förhastade beslut om avveckling är omotiverade.

Fru talman! Kärnkraften i Sverige uppfyller högt ställda säkerhetskrav. Expertgruppens rapport i dag bekräftar detta, och det tycker jag är skönt.

Anf. 201 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Vi har i dag fått en rapport från expertgruppen inom energirådet. Jag har ingen anledning att göra någon längre kommentar till den, alldeles särskilt som jag inte förrän helt nyligen har haft tillfälle att se den i dess slutliga skick. Den enda kommentaren skulle vara att jag hoppas att man i det här materialet mycket klart och entydigt kan finna svar på vad de olika alternativ som presenteras av gruppen skulle kosta att genomföra, såväl ekonomiskt som med hänsyn till miljön. Jag utgår från att vi i energirådet vid det sammanträde som vi skall ha i början av november gemensamt skall se till att materialet har den karaktären när det överlämnas till regeringen för fortsatta diskussioner.

Fru talman! I den debatt som fördes här i kammaren tidigare i dag framhöll statsrådet Birgitta Dahl att miljöfrågorna var mycket stora och mycket allvarliga. Hon gjorde också en markering som hos mig – jag satt och lyssnade på debatten – gav intrycket att vi i Sverige ligger väldigt långt framme. Det gör vi naturligtvis till en del. Sverige är ju ett land som är rikt till ytan, där det bor få människor, som har naturliga förutsättningar och en underbart vacker miljö – alltifrån böljande kullar i Skåne till den magnifika fjällvärlden i norr.

Men jag tror att vi skall vara försiktiga med att ge en bild av att Sverige skulle vara alldeles speciellt långt kommet när det gäller beslut och åtgärder för att komma till rätta med miljöskador. Såvitt jag har förstätt ställer t. ex. Västtyskland högre krav när det gäller katalytisk avgasrening än vad Sverige gör i dag. Om jag är rätt informerad – statsrådet kan ju korrigeras mig om jag skulle vara felinformerad – ställer Västtyskland också högre krav än Sverige när det gäller utsläpp av svavel och andra skadliga miljögifter. Det finns således länder som har kommit minst lika långt som Sverige i kampen mot

miljöförstöringen. Jag tycker att vi därför skall vara försiktiga med att göra intryck av att vi skulle vara outstanding, alltså alldeles extra långt komna i vårt land.

Jag vill också gärna peka på att vi kunde ha kommit litet längre än vad vi har gjort. Vi kunde t. ex. ha fattat det beslut som folkpartiet lade fram om katalytisk rening. Vi kunde ha fattat det beslut som folkpartiet föreslagit om skydd för de fyra Norrlandsälvarna och för andra värdefulla älvsträckor. Vi kunde följa folkpartiets råd och ställa Storbritannien och kanske också Polen inför Internationella domstolen, för att få avgjort om vi kan få skadestånd för de utsläpp som kommer från dessa länder och som drabbar Sverige. Och vi kunde skärpa miljöskyddslagen på det sätt som folkpartiet har föreslagit, så att det inte blev gratis att förgifta vår miljö.

Så nog finns det ytterligare många saker som vi kan åstadkomma, om viljan finns hos den ansvariga regeringen. Folkpartiet har lagt fram sådana förslag i stor utsträckning, och vi tycker att det är synd att regeringen inte har velat ta vara på dem i den utsträckning som varit önskvärt. Det är förslag som skulle ha lett till en bättre miljö om de hade genomförts.

Tjernobyl var naturligtvis en katastrof på många sätt, och den drabbade Sverige också. Den drabbade i alldeles särskilt hög grad den samekultur som är en så fin del av det svenska kultursamhället. Ingen skall frånta teknikerna i Tjernobyl, vilka de nu var, ansvaret för att olyckan utlöstes, men jag tror inte att vi kan helt frånta oss ett eget ansvar för den situation samerna försatts i. De krav som livsmedelsverket ställde upp har, om jag är rätt underrättad – också här kan statsrådet korrigera mig om jag har fel – i första hand utgått ifrån de önskemål som svensk livsmedelsexport har haft.

300 becquerel var ett bra tal, om man skulle göra trovärdigt i omvärlden att ingen behövde vara orolig för att importera svenska livsmedel. I våra nordiska grannländer har man valt andra gränser. I Norge har man – fortfarande om jag är rätt underrättad – ett gränstal som ligger ungefär dubbelt så högt som det svenska, och i Finland ligger gränstalet väsentligt högre än så.

Det har sagts mig – jag är tacksam för att få en kommentar till det – att om vi hade ett tal som var genomsnittet av Sveriges och Norges och mindre än hälften av Finlands, skulle 80 % av renköttet vara att betrakta som lämplig människoföda. Statsrådet skakar på huvudet, och då utgår jag ifrån att den siffra som jag har fått är felaktig. Jag har inte haft tid och möjlighet att penetrera den på samma sätt som jag tar för givet att det för miljöfrågor ansvariga statsrådet har.

Det vore roligt att höra vad Ni, Birgitta Dahl – vi har ju lärt oss av tidningarna i dag att man inte får använda andra tilltalsord i riksdagens talarstol – har för synpunkter på den här frågan. Jag tycker att man skall vara medveten om att det här är ett stort problem och att vi inte skall göra det problemet allvarligare genom egna åtgärder än vad nöden och omsorgen om människors hälsa kräver.

Jag vill ta upp en annan sådan här aspekt, mera som en belysning av att man kan hoppa från galen tunna ned i en annan och kanske ännu mera galen. Värmepumpen är ju en utomordentligt fin teknik för att med elektrisk energi tillvarata värmeinhållet i vatten och luft. I den tekniken spelar freonet en

betydande roll. Men när freonet kommer ut i luften har det visat sig ha mycket allvarliga verkningar på ozonskiktet. Nu läser jag i tidskriften Ny Teknik följande: "Freonet arbetar i ett slutet system. Vid service öppnas i regel systemet och freonet – allt eller en mindre del beroende på värmepumpens konstruktion – släpps ut i luften. Efter gjord service fylls systemet på med ny freon."

Är det möjligt, fru statsråd, att vi inte har strängare regler när det gäller freonet i de värmepumpar som vi gemensamt, och med framgång, har försökt introducera på den svenska marknaden, än att det freon som finns i pumparna släpps ut i luften vid service?

Jag skulle vilja fråga om statsrådet tittat på denna fråga och kan garantera mig och andra att det inte förhåller sig så.

Jag har inte mycket att tillägga. Jag vill bara med dessa exempel stryka under att det finns mycket att göra och att mycket återstår i kombinationen av energi och miljö, som nu statsrådet Birgitta Dahl har ansvar för. Vi kommer att följa hennes arbete med stort intresse och ge många goda förslag till henne. Vi hoppas att så småningom också kunna byta ut henne för att få tillfälle att driva en ännu aktivare miljöpolitik än vad jag tror hon har möjligheter att göra.

Anf. 202 IVAR FRANZÉN (c):

Fru talman! Det är viktigt att vi nalkas de stora och viktiga miljö- och energifrågorna med konstruktiv ödmjukhet och utan låsande prestige och förutfattade meningar.

Jag tror att det finns en bred enighet om att en effektivare energianvändning har avgörande betydelse för hur vi skall klara framtidens stora miljö- och fördelningsproblem.

Om i dag känd och bästa energiteknik kan göras till genomsnittlig teknik under en period av 20–30 år, så skulle det innebära i princip en halvering av dagens energiförbrukning i den industrialiserade världen. Detta samtidigt med att de ekonomiska aktiviteterna under samma tid kan öka i storleksordningen 50 %. Jämsides med denna utveckling måste vi räkna med en ökad energianvändning i utvecklingsländerna. Tillsammans är det dock fullt möjligt att få viss minskning av den totala energianvändningen i världen.

Denna utveckling är egentligen en förutsättning för att utan alltför stora spänningar klara världens miljö- och fördelningsproblem.

Om vi under samma tid i stället får en fördubbling av energianvändningen blir resultatet högre energipriser, sämre miljö och sannolikt förskjutning av makten över oljan till OPEC och en politiskt mycket mer instabil situation.

Fru talman! Jag har med denna övergripande beskrivning velat stryka under bredden och vikten av att Sverige på alla nivåer verkar för effektivaste möjliga energianvändning och optimal miljöhänsyn.

Den stora kärnkraftolyckan i Tjernobyli har aktualiserat energifrågorna på ett mycket drastiskt och tragiskt sätt. Det är inte svårt att känna spänningarna i dagens debatt, för och mot kärnkraft.

Ändå är det knappast någon som egentligen vill ha kärnkraft. Industrin säger sig vilja ha kärnkraft, men jag vet att många inom industrin känner sig oroad över kärnkraftens risker, både rent fysiskt, avseende de olyckor som

kan hända, men också med anledning av de speciella politiska risker som är förknippade med kärnkraften.

Ingen vet när nästa stora kärnkraftsolycka skall hända. Alla hoppas vi att det skall dröja länge, men alla som är realistiska vet att den kommer att hända om det inte sker en drastisk snabbavveckling av all kärnkraft i världen.

I dag talar inget för att det blir så. Då måste vi alla fundera över den faktiska och politiska situation som uppstår vid denna nästa kärnkraftsolycka. Kommer opinionen då att över huvud taget acceptera en fortsatt drift av kärnkraftverk i demokratiskt styrda länder?

Jag menar att industrin måste väga in denna risk i valet mellan att genomföra en planerad och ur miljösynpunkt och ekonomisk synpunkt optimerad avveckling av kärnkraften fram till år 2000 eller att köra vidare med risken för en oplanerad och mycket dyrbarare snabbavveckling vid nästa större kärnkraftsolycka. Om alla utan förutfattade meningar tänker igenom risker och möjligheter, så tror jag att en bred majoritet ansluter sig till en avveckling i huvudsak enligt centerns förslag. Under alla förhållanden kan ingen som tänkt igenom situationen hävda att vi skall ha kärnkraften kvar för att därigenom få en tryggare och säkrare elförsörjning.

Det har gjorts – och gjordes alldeles nyss av Per-Richard Molén – en helt felaktig sammankoppling mellan kärnkraftsavvecklingen och höjda elpriser. Det finns inget sådant direkt samband. Vad som avgör det framtida elpriset är nivån på elanvändningen och hur effektivt vi kan lösa problemet med den nya elproduktion som trots allt behövs.

När vi i centern har försökt lösa detta problem har vi följt två huvudlinjer. I de fall då vi kan ersätta elströmmen med billigare och miljövänligare energi så gör vi det samtidigt som all elström utnyttjas så effektivt som möjligt, och vi undviker den mycket bränslekrävande ineffektiva kondenskraftproduktionen av el. För att man fullt ut skall kunna tillämpa vårt förslag krävs en ökad småskalighet i energiproduktionen. Vi måste utnyttja värmeunderlaget för elproduktion även i mindre husgrupper och i vissa fall även i enskilda hus. Det är fullt möjligt med utnyttjande av modern förgasningsteknik. Vi får på så sätt en mycket miljövänlig förbränning och ingen ökad koldioxidhalt i luften, eftersom vi nästan enbart använder biobränslen/biomassa. Vi kan på detta sätt drastiskt minska de omvandlingsförluster som kännetecknar traditionella och storskaliga elproduktionsanläggningar baserade på kol.

Om all kärnkraftsproduktion skall ersättas med kolkondens blir bränsleförbrukningen ca 110 miljarder kWh större än i centerns alternativ. Det motsvarar ungefär 16 miljoner ton kol. Detta om något speglar vikten av att energianvändningen blir effektiv och att omställningen från kärnkraft görs på ett optimalt sätt såväl ekonomiskt som ur miljösynpunkt.

Ibland framförs i debatten argumentet att vi måste ha kärnkraften kvar för miljöns skull. Påståendet verkar väl malplacerat efter Tjernobyllkatastrofen. Den har om något påverkat vår miljö negativt. Ändå är det självfallet av betydelse vad man jämför med. Gör vi jämförelsen med centerns avvecklingsförslag, så är svaret kristallklart: Miljön blir mycket bättre utan kärnkraft.

Eftersom det ofta i debatten hävdas att industrin skulle få svårigheter vid en snabbare kärnkraftsavveckling, vill jag stryka under att centerns förslag

har som en grundförutsättning att industrin skall ha en säker tillgång på den el den behöver.

Med den användningsnivå som centern föreslår när det gäller el blir tillskottet av ny, dyrbar el mindre. Industrin får uppenbarligen inte bara tryggare och säkrare tillgång till elenergi utan också billigare elenergi, sett i ett längre tidsperspektiv. Det är alltså centerpolitiken som är den i särklass mest industrivänliga.

Fru talman! Det är tveklöst så, att centerns förslag innebär de bästa alternativen inte bara miljömässigt utan också när det gäller möjligheterna att utveckla den svenska industrin.

Om vi vill värna industrin, som vi gör enligt centerns förslag, måste vi självfallet minska elanvändningen någonstans. Det gör vi bl. a. i fråga om driftsel och uppvärmning. Det betyder att vi inte lämnar våra elabbonnenter utan stöd och hjälp. Genom att vi dels har Energins utvecklingsfond där vi skapar goda möjligheter till finansiering, dels har en vittgående teknik för att underlätta övergången till alternativ isolering, osv., kommer denna ekonomiska uppoffring i nuet att på sikt ge även den enskilde konsumenten, villaägaren, bostadsrättshavaren och hyresgästerna en tryggare framtid och energikostnader som inte blir nämnvärt högre.

Jag har med detta inlägg velat lägga en grund för ett konstruktivt resonemang över partigränserna. Kärnkraftsavvecklingen rymmer förvisso åtskilliga problem, men den rymmer också många möjligheter. Betecknande för den rapport som tidigare talare här kommenterat, expertgruppens rapport, är att man ganska väl har analyserat tänkbara problem och sannolikt också överdrivit dem. Däremot har man uppenbart underskattat möjligheterna i samband med kärnkraftsavvecklingen. Enligt centerns förslag till kärnkraftsavveckling vill vi radikalt minska riskerna vid kärnkraftsanvändningen – vi "halverar" dem i varje fall tidsmässigt. Vi vill stänga reaktorerna i den takt som de säkerhetsmässigt försämras. Jag är alldeles övertygad om att eftermålet av en sådan avveckling kommer att bli mycket positivt.

Per-Richard Molén säger att det är ologiskt att över huvud taget köra en dag till någonting som man anser är farligt. Jag vill då ställa en fråga: Vilket är mest logiskt: att så snabbt som möjligt avveckla en energiform som man anser är farlig, för det gör vi, än att planmässigt avveckla någonting som man anser vara ofarligt? Vi drar konsekvenserna av att kärnkraft i det här landet byggts ut i väsentligt större omfattning än vi har önskat. Vi skall på ett konstruktivt sätt, miljömässigt och ekonomiskt riktigt hjälpa till att avveckla det som ingen egentligen vill ha. Detta menar jag är uttryck för både logik och ansvar. Däremot kan jag inte se någon logik i att man, om man anser kärnkraften vara någonting ofarligt, över huvud taget sysslar med avvecklingsplaner.

Det sägs i bl. a. energiverkets rapport att Barsebäck inte kan stängas, för då blir det allvarliga störningar i vår elförsörjning. Jag vill inte påstå annat än att störningar i vår elförsörjning är allvarliga. Det vore ändå bra om vi försökte precisera vad det handlar om. Det handlar om att vi, om vi inte vidtar extra åtgärder, riskerar att få en eller annan timme mer driftsavbrott under de närmaste tre fyra åren. Nu hävdar jag med bestämdhet att man med fördel kan åtgärda detta på användarsidan och göra det till lägre kostnader än att bygga ut ny produktionskapacitet eller överföringskapacitet. Jag tycker

inte att det är rimligt att mer eller mindre bortse från möjligheterna på användarsidan när man gör bedömningar av hur man skall bygga upp den bästa elsäkerheten. Jag hävdar att vi kan stänga Barsebäck redan 1987 utan att ge upp en fullgod elsäkerhet.

Per-Richard Molén försökte från denna talarstol få oss att tro att vi är oerhört beroende av hela vår elproduktion, eftersom vi utnyttjade den fullt ut t. ex. förra vintern när det var kallt. Varför gjorde vi det? Jag blir varje gång ganska överraskad över hur man egentligen tar en dårskap som bevis för att något är bra. Vi har under de senaste åren på ett oansvarigt sätt, trots att jag har varnat för detta gång efter annan, byggt upp ett elsystem som är mycket köldkänsligt. Det innebär att vi får en oerhört kraftigt ökad elförbrukning när det blir kallt. Detta måste bero på ett fel i systemet, något som egentligen inte någon ekonomiskt rättänkande och ansvarig driftschef skulle tillåta. Men detta har man tillåtit, och detta systemfel tar man till intäkt för att vi måste ha denna stora produktionskapacitet.

Det absolut säkraste sättet att få dyr elström för svensk industri och för Sveriges elabonnenter vore att gå på Hans Werthéns förslag om att bygga ytterligare 50 kärnkraftverk. Då skulle hela produktionen av el domineras av en mycket dyr ny elproduktion. Då skulle vi verkligen få de katastrofala följderna.

Jag vill avsluta med att säga att kärnkraftsavvecklingen inte har något direkt samband med elprisutvecklingen. Under alla förhållanden måste vi så småningom ersätta kärnkraften. Det viktiga är att komma fram till ett resultat som innebär att vi avvecklar kärnkraften på ett optimalt sätt.

Anf. 203 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Fru talman! En dårskap som bevis, säger Ivar Franzén när det gäller den stora konsumtionen av el som vi hade under några månader i början av året. Jag tycker att det är litet starkt att underkänna miljontals konsumenter och betrakta deras små behov totalt sett som någon form av dårskap.

När det gäller centerns avvecklingsplan måste jag ställa frågan: Om nu kärnkraften är så farlig som Ivar Franzén vill göra gällande, varför har ni då angivit i er avvecklingsplan år 1999, dvs. att vi skall ha kärnkraften kvar i tolv år till?

Den tredje frågan som Ivar Franzén tog upp rörde kopplingen mellan kärnkraft och elpriser. Han ifrågasatte i detta sammanhang min logik. I så fall delar jag den bristande logiken med hela den expertgrupp som har presenterat sin rapport i dag och även de vetenskapliga granskare – en rad professorer – som också ingått och deltagit i detta arbete. Jag är alltså i gott sällskap.

Anf. 204 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Fru talman! Det är, Per-Richard Molén, inte hos de många elanvändarna som dårskapen ligger. De har på ett bedrägligt sätt blivit lurade till sitt handlande. Vad jag har sagt upprepade gånger från denna talarstol är att vi måste ha en kostnadsanpassad eltaxa, så att vi ger något så när rätt prissignaler till dem som skall använda elen. Detta har man inte gjort. Man har förnekat att detta skulle vara ett problem. Det är nästan rörande att höra

dem som tidigare hävdade att detta inte var något problem i dag säga att det är ett stort problem, som t. ex. i hög grad försvårar stängningen av Barsebäck. Det hade i dag varit otroligt mycket lättare att stänga Barsebäck om vi redan 1982, då jag vet att dåvarande energiministern förde en debatt just om att kostnadsanpassa taxorna, hade vidtagit sådana åtgärder. Då hade vi låtit elanvändarna behålla sin handlingsfrihet. Då hade de till mycket lägre kostnad än med den dyra toppeffekt som vi har i dag kunnat behålla trygghet och handlingsfrihet i sitt uppvärmningssystem.

Per-Richard Molén! Det är ändå så att vi har valt en rundlig avvecklingstid – fram till 1999 – och vi har självfallet fått ta emot kritik för det från visst håll. Vi har gjort det därför att vi om möjligt vill göra avvecklingen i *ett* steg, om vi inte får skäl att ytterligare skärpa våra säkerhetsbedömningar. Vi vill avveckla till effektivare energianvändning, till förnyelsebar energi, alltså till ny teknik. Vi vill inte avveckla till kol och olja. Det skall vi, anser vi, om möjligt undvika. Jag hoppas att det kommer att finnas en majoritet för *det* ställningstagandet.

Sedan är det ändå så att oavsett om vi avvecklar kärnkraften eller inte men följer moderaternas och Per-Richard Moléns höganvändningslinje när det gäller el, så kommer vi att få drastiska elprishöjningar. Det är oundvikligt. Det är valet av framtidens energisystem som kommer att avgöra det långsiktiga elpriset. Detta kommer var och en som funderar över det att erkänna. Jag vet de i vetenskapliga gruppen som bittert erkänner det. Flera av energirådets ledamöter har precis samma åsikt som jag i det fallet. Här förekommer en sammanblandning av begrepp. Det är därför det är så otroligt viktigt att vi avvecklar kärnkraften på det optimala sättet. Det tror jag centerns förslag ligger ganska nära.

Anf. 205 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Vi befinner oss i början av en ny energidebatt igen. Den har helt riktigt fått sin utgångspunkt i expertgruppens rapport, som offentliggjordes i dag. Om den vill jag säga att vi i vpk inte kan ställa oss bakom förutsättningarna för den. Det är det viktiga när man skall diskutera den.

Jag sade redan när vi i energirådet träffades i Österbyn före semestrarna att jag hoppades att vi inte skulle få en ny konsekvensutredning med de gamla välkända svartmålningarna. Tyvärr måste jag säga att vi trots allt fått något av en sådan igen.

Vi kan alltså inte acceptera att man säger att man måste ersätta 9 000 megawatt av el som nu produceras i kärnkraftverk. Vi skall kanske inte ha alltför mycket terawattexercis här – vi får väl tillfälle till det ganska snart i olika sammanhang. Men vi måste komma in på nya tänkesätt och lämna de gamla förlegade tankegångarna att all kärnkraftsel måste ersättas med ny elproduktion.

Innan vi startade i energirådet – före Tjernobyli och allt det här andra – sade vi att hälften av den el som produceras i kärnkraftverken går ut i värmesystemen – det är helt klart. Vi producerar 60 TWh kärnkraft. Räkna bort en del överföringsförluster och sådana saker så är det litet drygt hälften av det – kanske drygt 25 TWh – som går ut i värmesystemen.

Oavsett vad man tycker om expertgruppens rapport och förutsättningen

att all el från kärnkraft skall ersättas finns det naturligtvis mycket i den som är bra och som vi kan använda oss av i olika sammanhang. Det har också framhållits att det är en av förutsättningarna – vi har olika byggstenar vi kan plocka med.

Vi har inte hunnit titta så noga ännu, men vi kommer att få tillfälle att mangla det hela ordentligt. Redan nu kan vi se att det i expertgruppens rapport sägs att 10 TWh el i värmesystemet kan tas bort i dag – det är ingen konst. Vi kan köra i gång 5–6 TWh mottryckskraft direkt – de aggregaten står stilla i dag. Då har vi 15 TWh. Det är alltså mer än halva mängden som går ut i värmesystemet som vi direkt kan ta bort i dag.

Jag skall inte fortsätta att rabbla siffror, men jag tycker att detta är ett bra utgångsläge för debatten. Detta skulle räcka för att stänga t. ex. Barsebäck. Det ger ett annat ljus åt uttalandena att det blir problem nere i södra Sverige. Det gäller samma sak där: stora delar av Barsebäckselen går också ut i värmesystemet. Då får vi räkna bort det, och sedan kan vi räkna bort överföringsförluster o. d. Då blir det en betydligt mycket mer gynnsam och optimistiskt färgad bild än vad man vill föra fram när man nu presenterar dessa rapporter och säger att hela kärnkraftsproduktionen måste ersättas, kör fram förslag om nya kolkondensverk osv.

Det är det nya tänkesättet som vi måste komma fram till. Vi och andra kärnkraftsmotståndare har haft det ganska länge – ända sedan vi höll på med debatterna inför folkomröstningen. Och vi känner igen alla framställningar från motståndarsidan, med Kraftsams rapport häromdagen, cellulosa- och pappersindustrins propåer för någon vecka sedan, osv.

Det är då symptomatiskt att moderaterna och Per-Richard Molén här klart går upp och drar den gamla valsen om hur eländigt och besvärligt det kommer att bli i Sverige om vi inte får använda kärnkraften och helst bygga ut den ytterligare. Det är bara att om igen konstatera att vi har tredubblat den svenska kärnkraftsproduktionen sedan 1979–1980, att det inte har räddat några jobb, utan att det har medfört stängningar av stora delar av vår industri – inte därför att vi hade brist på energi utan på grund av helt andra omständigheter. Det är där vi måste komma in och titta litet närmare på det hela och inte bara komma med svartmålningar.

Det är helt enkelt fråga om ett förstelnat tänkande, som i grunden är teknikfientligt.

Jag förberedde det här anförandet för att hålla det tidigare i dag. Nu kan jag säga att det glädde mig när jag hörde att Birgitta Dahl just tog upp aspekten med den nya teknikens möjligheter. Om vi anammar den och verkligen går in för att utnyttja den innebär det en verklig teknikvänlighet. Det är förvånansvärt att höra moderaternas representant stiga upp och bli representant för den riktigt teknikfientliga synen, en i sämsta mening konservativ syn.

Samtidigt blev jag oerhört glad när jag hörde Per-Richard Molén tala här. Det gläder mig mycket att moderaterna är så rigida i sitt tänkesätt och inte alls förändrat sig något utan trampar på i gamla fotspår och ställer sig på sidan av den tekniska utvecklingen. Det kommer naturligtvis att leda till ett stort nederlag inom de närmaste decennierna, och det gläder mig att ni går på den pumpen och fortsätter i de gamla dåliga tankebanorna. Gör gärna det!

Det arbete som vi nu håller på med i energirådet kommer förmodligen snart att vara avklarat, med olika alternativ till regeringen, och då måste det här nya tänkandet få slå igenom i beslutsprocesserna. Jag hade tänkt att i mitt anförande markera Birgitta Dahls artikel i Dagens Nyheter, som hon själv tog upp. Det var en bra artikel, om att tänka på ett nytt sätt, och det måste vi komma fram till. De positiva uttalandena från regeringshåll och från energiministern i många frågor är riktiga. Men det viktiga är att komma från dessa positiva tankegångar till konkreta beslut, och det är där som det fattas litet politisk vilja. Det gör mig och mitt parti litet oroliga inför den fortsatta debatten och den fortsatta beslutsprocessen på energiområdet. Fattar vi inte beslut i den positiva anda som skymtar i verbala termer, då kommer det inte heller att hända någonting. Vi måste få se att det verkligen händer någonting.

Den naturliga frågan till Birgitta Dahl blir då: Kan man säga att det finns ett generellt samband mellan tillväxt och energiförbrukning? Det framskymtar i expertgruppens rapport på ett ställe, där det sägs att man generellt sett måste räkna med en ökad energiförbrukning för att kunna åstadkomma tillväxt och industriell utveckling.

I ett postindustriellt samhälle som vårt, med de nya tekniska möjligheterna är det ju inte alls säkert att det ligger till så. Det kan gälla för utvecklingsländer som startar från en låg nivå, från ett agrart system, och som skall lyftas upp till något slags form av första industrialisering. Men det kan absolut inte gälla för ett postindustriellt samhälle som det svenska, där vi har tekniken och möjlighet att använda energi på ett bra sätt för att öka produktiviteten utan att för den skull öka energiintaget. Där måste det ske en förändring, och det väntar vi oss om vi skall kunna vara med på ett beslut. Det måste till positiva beslut och inte bara verbala uttalanden.

Jag blir litet rädd när jag ser expertgruppens rapport, för detta är vad jag varnade för när vi träffades i Österbybruk i somras – det kan komma att bli en ny konsekvensutredning, en ny energikommission, en ny EK 81 där man talar och talar och lägger fram en massa fakta, och sedan blir det ändå inga förändringar, därför att man inte drar de slutsatser som kan motiveras med dessa nya tekniska möjligheter.

Jag hade inte tänkt tala så mycket om Tjernobyli i den här debatten. Vi får ju snart en proposition som tar upp dessa frågor. Det har ju varit en oerhört viktig fråga som dragit i gång hela detta nya intresse för energifrågan och för kärnkraftens säkerhet. Men detta får ju inte undanskymma kärnkraftens andra riskmoment.

Det finns en viss risk att man överbetonar det som hände i Tjernobyli och att man talar alltför mycket om säkerhet. Man säger att de svenska kärnkraftverken är minsann ganska säkra, och vi kan göra dem ännu säkrare. Man talar om att ta folks oro på allvar och öka säkerheten, och då kan man också underbygga argumentet att om vi har så bra kärnkraftverk och om de kan göras ännu säkrare kan man ju också fortsätta att köra dem. Det är litet av den modell som kärnkraftsförespråkarna och också moderaterna – det har vi ju hört här – vill driva. Det måste man varna för.

Naturligtvis är det att ta en risk att fortsätta driva kärnkraftverken. Vi har aldrig förnekat att den risken finns. Vi har inte velat ha en utbyggnad av kärnkraften i Sverige. Men vi har också varit helt på det klara med att vi

måste ha en viss tid för omställning. Men den risken får vi ta om vi kör reaktorer trots att haverier kan inträffa.

Jag tror att vi skall titta litet mer på förhållandet människa-teknik, och inte bara tala om att vår teknik här i Sverige är så bra och så mycket bättre än tekniken i Sovjetunionen och i andra länder där man använder kärnkraft.

Vi måste tänka på sambandet människa-teknik som kan göra att olyckor händer fastän man har en utomordentligt väl utvecklad teknik.

Tekniken kan komma i konflikt med den mänskliga förmågan att hantera den – det tror jag att man måste ta in när vi talar om Tjernobyl och det som hände där. Där skedde en krock mellan tekniken och människans förmåga att hantera den som gjorde att haveriet blev så omfattande. Det skulle kanske inte blivit så omfattande om det inte varit för detta förhållande.

Man skall inte bara tala om ökad teknik, bättre teknik och därigenom en ökad säkerhet, utan man måste också tänka på att detta är en teknik som vi så att säga fått och som vi inte riktigt kan klara av. Händer någonting, missar någon en enkel operation i ett kontrollrum, kan i vilken kärnreaktor som helst en sådan olycka inträffa.

Visst är det att ta en risk att använda dessa reaktorer, men den risken får man då våga mot alla andra åtgärder som skulle ha behövt vidtas för att man skulle kunna stänga av direkt. Så vill jag också bemöta Per-Richard Moléns gamla argument. Han går ut i debatten och säger: Om ni är så rädda för kärnkraften så skall den stängas av direkt. Ja, vi är rädda för den, men vi får ta risken att använda den ytterligare ett antal år och försöka att snabbast möjligt bli av med den.

Tjernobyl har visat en aspekt av kärnkraftens omöjligheter. Andra aspekter, som vi antagligen får anledning att diskutera här ganska snart, är sambandet kärnkraft-kärnvapen, som kanske är den allra viktigaste aspekten, och avfallsproblematiken. Hur skall vi ta hand om avfallet? Hur skall vi förhindra en spridning av avfallshanteringen runt världen? Hur skall vi förhindra en plutoniumekonomi, som gör att kärnkraften blir en inkörsport, vilket vi vet att den har varit och är i många stater, till kärnvapenläggningar och till kärnvapenproduktion. Det är en väl så viktig aspekt som säkerhetsproblematiken. Jag tycker att man skall sätta in detta i sitt rätta sammanhang. Tjernobyl är en aspekt som har lärt oss att vi inte kan använda kärnkraften. Sambandet kärnkraft-kärnvapen är kanske en mycket viktigare aspekt, som vi också måste ta in i bilden.

Vi får väl nu avvakta den slutliga debatten i energirådet. För vårt partis vidkommande kan jag förklara att vi inte kan ställa oss bakom något av alternativen, eftersom vi anser att förutsättningarna är sådana att man måste räkna med att all kärnkraftsel inte skall ersättas med ny elproduktion. Det är bara en del av den som skall ersättas med ny elproduktion. Därmed blir saken helt annorlunda än vad som har framgått av de svartmålningar som presenterats oss senast här i dag av moderaterna.

Anf. 206 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag känner inget behov av att gå i polemik med någon av de föregående talarna, eftersom stunden inte är inne för att deklarerera slutliga ståndpunkter när det gäller vilka slutsatser vi skall dra av det material som

har presenterats så sent som på eftermiddagen i dag. Jag vill påminna om vad jag sade tidigare i dag att energirådets uppgift inte är att ta ställning till energipolitiken eller för något av de alternativ som expertgruppen har beskrivit som exempel på vad man kan göra. Vår uppgift i energirådet är att försäkra oss om att det material som vi kan presentera för regeringen och riksdagens partier är tillräckligt som underlag för de beslut som vi senare skall fatta. Jag har velat säga detta ännu en gång.

Hadar Cars ställde ett par frågor som jag tycker bör besvaras. När det gäller frågan om freoner har vi på senare tid uppmärksammats på det utomordentligt allvarliga problem som de utgör. Det framgår av den rapport som naturvårdsverket nyligen lämnade att sättet att använda freoner dess värre är otillfredsställande för att inte använda mycket kraftigare uttryck. De regler som vi har för användning av freoner är otillräckliga. Naturvårdsverket går nu igenom vad som både på kort och på lång sikt kan göras för att komma till rätta med problemet. Några saker tror jag kan göras mycket snabbt. Dit hör det som Hadar Cars gav exempel på. Vi måste naturligtvis få noggranna regler för hur skötsel och underhåll skall vara, för hur man tar till vara kasserade kyl- och frysskåp osv. På den punkten tror jag att man mycket snabbt skulle kunna komma fram till bra metoder som skulle ha effekt.

Vi måste också gå vidare och undersöka: Var kan vi ersätta freonet med andra medel, och var skall vi, liksom i fråga om sprayflaskorna, kanske förbjuda användningen av freon? Den uppgiften har nu naturvårdsverket, som kommer med ett förnyat förslag senast i vår. Men jag har bett mina medarbetare att göra en särskild genomgång för att se om det finns något som kan göras ännu snabbare.

När det gäller frågan om fastställande av gränsvärden i våra livsmedel och dessa gränsvärdens effekter på rennäringen och den samiska kulturen hade vi en debatt härom i samband med frågestunden. Jag vill bara än en gång slå fast ett par viktiga saker. De gränsvärden vi har, har lagts fast av de ansvariga myndigheterna, i första hand med hänsyn till människors hälsa, miljö och säkerhet och för att vi skall kunna lita på de livsmedel vi använder. Det har också varit bra för exporten, men detta var inte det grundläggande skälet, utan det var att man i det första skedet, när det faktiskt var svårt att överblicka under hur lång tid problemen kunde kvarstå, valde att vara överförsiktig.

Nu granskar de ansvariga myndigheterna fortlöpande utvecklingen. Det kan inte uteslutas att man utifrån samma självklart stränga grundläggande principer som nu gäller kan komma fram till andra gränsvärden, och i så fall förväntar jag mig att man tar ställning till dessa.

Det är emellertid min övertygelse – och den bekräftas av företrädare för samerna – att ändringar av gränsvärdet inte är det som kan lösa frågan om hur samhället skall ta sitt ansvar för samerna och rennäringen i denna svåra situation. Detta kräver insatser av helt annan omfattning. Det gäller att se till att samerna klarar sig över de närmaste åren, som säkerligen kommer att inrymma många problem. Redan i dag finns det former för hur vi fortlöpande skall följa den verksamheten och se till att samhällets insatser blir så bra som möjligt, i samråd med företrädare för samerna. Flera av de ansvariga

statsråden kommer inom kort att träffa företrädare för samerna för att diskutera om ytterligare insatser behövs.

Jag är litet illa berörd av att frågan om riktvärdena för våra livsmedel har spelats ut på det här sättet. Det har i någon mån undanskymt allvaret i den situation som samerna befinner sig i och, faktiskt, omfattningen av de insatser som i verkligheten behövs. Så enkelt som att höja becquerelvärdet för renkött är det inte att rädda den samiska kulturen.

Anf. 207 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Jag vill inte göra gällande att gränsvärdet är det enda avgörande för samekulturens bevarande. Jag vill inte heller att någon skall få intrycket av den här diskussionen att jag anser att man skall ha ett särskilt gränsvärde för renkött, som inte gäller för andra livsmedel.

Men jag tycker man har anledning tro att inte bara livsmedelsverket i Sverige utan också motsvarande myndigheter i Norge, Finland och Danmark känner ansvar för sin befolknings säkerhet och för att de livsmedel man tillhandahåller inte skall vara hälsovådliga för t. ex. norrmän och finnar att äta.

Jag tror det vore värdefullt om nordiska ministrar kunde överlägga om de här frågorna och se om man inte kunde enas om ett sakligt riktigt tal. Jag bestrider inte ett ögonblick att livsmedelsverket har försökt hitta någonting som är sakligt riktigt, även om jag vidhåller att jag tror att intresset för att exporten inte skulle skadas möjligen spelade en stor roll i dess överväganden. Men jag tror att motsvarande myndigheter i de andra nordiska länderna också eftersträvar sakligt motiverade gränsvärden. Därför vore det rimligt att lyfta upp frågan över myndighetsplanet till ministernivå och försöka finna en lösning som gäller för hela Norden.

I den andra frågan, den om freon, tolkar jag Birgitta Dahl så att hon med anledning av det som förekommit i debatten snabbt kommer att ta initiativ till en speciell granskning. Det är i så fall någonting som jag uppskattar.

Anf. 208 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Detta med gränsvärden är svårt. Men vad som är farligt är en kombination av den faktiska halten av radioaktiva ämnen i livsmedel och mängden av de radioaktiva ämnen som man äter eller den tid under vilken man utsätts för dessa ämnen. I ett inledningsskede kan det vara svårt att beräkna vad det kan röra sig om. Vi vet att Sverige drabbades värre än andra länder. Om det radioaktiva nedfallet över ett land är större än i andra länder, skall man inte förutsätta att det är omotiverat att fastställa olika gränsvärden. Det kan alltså vara sakligt riktigt att de nordiska länderna har olika värden, beroende på hur mycket de drabbats.

Tvårsäkerhet är väl kanske inte på sin plats på den här punkten, utan också här behövs det väl en viss ödmjukhet. Men allmänt sett tycker jag inte att vi behöver skämmas över att vi i den utomordentligt unika situation som vi befann oss i var mycket försiktiga och aktsamma om vår befolkning.

Anf. 209 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Rätt många av oss blev nog litet förvånade över att det inte fanns något egentligt utbildningsblock i den allmänpolitiska debatten. Vi brukar ju alltid ventilera utbildningsfrågorna, några av de viktigaste frågorna för framtiden över huvud taget, vid detta tillfälle. Jag vet att utbildningsministern har varit på resa utomlands, och jag vill gärna ge honom en eloge för att han, trots den sena tidpunkten, sitter här och, hoppas jag, är beredd att delta i debatten. Debatten tycks dock bli något stympad, eftersom praktiskt taget inga andra ledamöter från utbildningsutskottet än Carl-Johan Wilson och jag själv är anmälda på talarlistan.

Det finns dock en hel del frågor som är väl värda att diskutera. När riksmötet öppnades fick vi en lista över de propositioner som aviserats från regeringens sida. Till vår förvåning fann vi då ett streck i kanten när det gäller utbildningsdepartementet. Vi i utbildningsutskottet, som har en rätt stor arbetsbörda, var i och för sig kanske inte så missnöjda över att få en något lindrigare höst än vad vi är vana vid. Men å andra sidan saknade vi åtminstone en viktig proposition, nämligen den som skulle baseras på tillträdesutredningen om nya krav för tillträde till universitet och högskolor. Den propositionen kommer av allt att döma inte nu. Varför vet jag inte. Men det har ryktats om att det skulle bero på Ögy som ju nu har remissbehandlats. I och för sig finns det väl inte någon bestämd anledning att skjuta på ett förslag om krav på nya tillträdesregler bara därför att man samtidigt behandlar Ögy.

På det viset finns risken att någon eller några årskullar fortfarande får antas enligt de gamla reglerna. Vi kan väl vara rätt så överens om att de reglerna förvisso inte är bra. Många gånger kan de t. o. m. verka hämmande.

Jag skulle vilja fråga utbildningsministern varför propositionen i fråga inte kommer nu och när kan den väntas komma om den nu inte läggs fram i höst?

Även andra frågor har dykt upp på senare tid. Jag avser då inte minst utbildningsministerns tankar kring styrningen av universiteten och högskolorna. Utbildningsministern har föreslagit att regionstyrelserna skall avskaffas. I stället skulle vi få politikermajoritet i högskolestyrelserna och universitetsstyrelserna, och utbildningsplaneringen skulle i fortsättningen omhändertas av länsstyrelserna. Det är naturligtvis bra att regionstyrelserna avskaffas. De har ingen vettig uppgift över huvud taget. Jag upplever det enbart som en plikt att sitta med i en sådan styrelse. Regionstyrelserna utgör en byråkratisk överbyggnad. Men de har, som sagt, inte särskilt mycket att ge i de stora sammanhangen. Däremot finns det all anledning att vara kritisk mot tanken på att över huvud taget göra "allmänföreträdarna" till en majoritet i högskolestyrelserna.

Det är förvisso inte för litet politiskt inflytande i universitets- och högskolestyrelserna – tvärtom är det för mycket. Fackförbunden har för stort inflytande. Det vore i stället nödvändigt, som vi moderater har föreslagit, att det över huvud taget inte fanns några politiska representanter i högskolestyrelserna. Att regionstyrelsen skall avskaffas är ett krav som vi har fört fram praktiskt taget varje år. För universiteten, som har till uppgift att vara fria och självständiga centra i samhällsdebatten, kan det inte gärna vara till någon fördel att ha politiker i majoritet i en styrelse.

När det gäller dessa frågor har jag i dag riktat en interpellation till utbildningsministern, och Pär Granstedt har gjort det när det gäller regionstyrelserna. Jag skall därför inte uppehålla mig längre vid dessa frågor just nu, då det finns anledning att diskutera dem i ett sammanhang.

Däremot finns det en del andra problem som jag gärna skulle vilja beröra. Jag fick för bara några veckor sedan i min hand en skrift, som jag inte vet om utbildningsministern har tagit del av ännu men som är nog så intressant. Den heter *Interdisciplinary Research and Doctoral Training*, och det är en utvärdering av temaforskningen i Linköping. Utvärderingen är utförd av fyra professorer, varav två amerikaner. Det är Timothy Brock, Ohio State University, Lambros Comitas, Columbia University, Bengt Sigurd, Lund, och Åke O. F. Sundborg, Uppsala.

Det är ingalunda min avsikt att ställa mig upp här och diskutera detaljer i temaforskningen, men det intressanta är att dessa utvärderare har skrivit ett kapitel där de generellt tar fram vad de uppfattar som positivt och negativt i det svenska utbildningssystemet. Det är detta som jag tycker väl förtjänar att diskuteras.

Det positiva är framför allt sådana ting som kretsar kring själva utbildningssystemet som sådant. Det negativa är sådant som framför allt utgörs av kringbyggnaden, närmast de sociala aspekter som finns runt omkring själva forskarutbildningen.

På den positiva sidan tas upp sådant som att det vid själva ventilerandet av avhandlingar kan finnas med opponenter från andra universitet än det egna. Det talas om ett generöst ekonomiskt stöd vad gäller publicerandet av avhandlingar. Utvärderarna anser att engelskspråkigheten vid de svenska universiteten och högskolorna står i en absolut särklass i världen. Det är på samma sätt med kännedomen om andra länder.

Trots allt har de människor som är verksamma inom utbildningen fortfarande en relativt hög status. Trots att det är mycket som fattas i fråga om utrustning m. m. anser utredarna ändå att bl. a. laboratorierna i detta land har en hög standard. Dessutom pekar de på att man i Sverige är relativt generös när det gäller att ge möjligheter för unga forskarstudenter och ävenledes universitetslärare att delta i utländska konferenser och över huvud taget i verksamhet utomlands.

Även den externa finansieringen på universiteten ser de som positiv. De menar att det finns ett gynnsamt klimat för experiment och förnyelse, vilket inte minst temaforskningen vid Linköpings universitet utgör ett exempel på. Det är också en relativt god tillgång på kompetent folk.

Hurra vad vi är bra! – Det skulle vi kunna säga efter att ha tagit del av denna utvärdering, som inte minst har fått sin prägel av de mycket internationellt erfarna amerikanska utvärderarna. Men det finns också negativa sidor.

Till de negativa sidorna hör först och främst den mycket inadekvata lönesättning som förekommer vid universiteten. De låga lönerna i detta hänseende sätter oss i en särklass internationellt sett. Det har nu också visat sig hur oron på arbetsmarknaden ävenledes finns på universiteten. Det finns heller ingen möjlighet att särskilt belöna goda insatser vid en institution eller inom en fakultet. Utvärderarna konstaterar att det råder en mycket utbredd

och allmän bitterhet hos universitetsfolket. Detta ser de som förödande för forsknings produktivitet.

En annan negativ aspekt är begränsningen i den professionella rörligheten, som ytterst naturligtvis återfaller på skattesystemet i detta land. Det är helt enkelt svårt att rekrytera nytt folk från andra orter. Den som exempelvis utnämns till professor frågar sig genast: Kan min make eller maka också få en tjänst på den nya orten? Många gånger kan det vara svårt att lösa dessa problem. Även det faktum att det inte finns något egentligt befordringssystem inom institutionerna kan ofta leda till halvhjärtade insatser hos dem som vet att de snart måste söka sig bort från den egna institutionen till någon annan för att kunna få en hygglig tjänst.

Utredarna pekar också på att själva bedömningen av lämpligheten för forskarstudier är otillräcklig här i landet. De pekar på vår mycket begränsade betygsskala – underkänd, godkänd och väl godkänd – som inte tillåter de önskvärda graderingarna. De pekar också på det faktum att var och en som har 60 poäng i ett ämne är berättigad att ägna sig åt doktorandstudier. De menar, att på det sättet blir UHÄ och regeringen ytterst ansvariga för att många studerande påbörjar en forskarutbildning utan att egentligen ha kompetens därför. De är också många gånger dåligt motiverade och inte särskilt utvecklingsbara.

De som har gjort utvärderingen konstaterar också att det hos de forskarstuderande ibland finns en tråkig mentalitet – som ibland kallas "bara ett jobb"-mentaliteten – och som uppmuntras av studentkårerna och de studentfackliga organisationerna. Utvärderarna vill stryka under att de forskarstuderande i första hand ser till sina rättigheter. De arbetar 40 timmar i veckan och sedan får det vara bra! I övrigt ägnar de sig åt fritidsaktiviteter av olika slag. Möjligheten att få deltidsjobb förstärker den här mentaliteten.

Man pekar på att den svenska doktoranden är långt ifrån idealet, som närmast kan karakteriseras som en ung, begåvad studerande, helt hängiven sin uppgift. Vidare sägs, att den typiske forskarstuderande på den filosofiska fakulteten påbörjar sina doktorandstudier vid en så pass hög ålder som 31 år, att majoriteten av de forskarstuderande är 35 år eller mer, att mer än var tredje har en lön på mindre än 50 000 kr. om året, att mer än hälften av de forskarstuderande studerar på mindre än halvtid, att ca 50 % av dem har barn under 16 år, att 43 % har permanenta anställningar utanför det egna universitetet, att bara 16 % har sina studier helt finansierade och att bara 8 % av de forskarstuderande egentligen har tänkt sig att göra en forskarkarriär. Dessutom har flertalet en rätt dålig kontakt med sina handledare.

Utvärderarna pekar också på att de svenska jämlikhetssträvandena är missledande. Vi vägrar att erkänna i det här landet att minskade möjligheter för de få begåvade kan beröva det stora flertalet medborgare frukterna av de insatser och de upptäckter som de begåvade kan göra. Antielitismen i det här landet utgör en hämsko.

Samtidigt, säger utvärderarna, stimuleras ironiskt nog ungdomar i andra hänseenden – tennisspelare, hockeyspelare, bandyspelare, skidlöpare m. fl., ja, också popmusiker – men inte den som kanske är speciellt kunnig inom antropologi liksom inte heller lingvisten, matematikern eller personer med

liknande inriktning. Också dessa människor behöver tidigt få identifikation. De behöver uppmuntras i sin verksamhet.

Sedan påpekar utvärderarna också att vi i vårt land kanske fäster för stor vikt vid utanverket, vid själva disputationen. Utnämningssystemet fungerar långsamt och trögt på grund av möjligheterna till överklagande. Dessutom, menar utvärderarna, uppmärksammar vi otillräckligt behovet av den kritiska massan – en grupp professorer och övriga lärare inom det egna ämnesområdet som kan stimulera i forsknings- och andra hänseenden. De pekar också på att vi har alltför få professorer i ett ämne. Vi tillämpar fortfarande ett gammalt tyskt system, som övergivits av tyskarna själva. I USA och Sovjetunionen, säger utvärderarna, blir en ung akademiker i regel associated professor vid en ålder av 32–36 år, vilket är mycket ovanligt i Sverige. I stället påbörjas doktorandstudierna vid den tidpunkten i Sverige.

Sist men inte minst pekar de på de negativa effekterna av vad de upplever som ett alltför stort demokratiskt deltagande på alla nivåer. Det innebär att en mängd personer som är dåligt förberedda och många gånger också okunniga deltar i beslut som egentligen inte alls skulle fordra deras närvaro. Allt detta bidrar till en ineffektivitet i systemet.

Herr talman! Detta var en del av de synpunkter som framfördes i utvärderingen. Det skulle vara intressant att få en chans att närmare analysera detta, och det vore också intressant att få höra utbildningsministerns kommentarer, om han nu har hunnit se på den här skriften. Har han inte det kanske det kan ges annat tillfälle att närmare diskutera den.

Många andra problem skulle det också vara angeläget att ta upp i detta sammanhang. I en skrift som nyligen utgivits av Hans-Erik Östlund och andra och som heter Spjutspets eller släpvagn tar man upp högskolornas och universitetens roll i regionalekonomiskt sammanhang. Vi har hela problematiken inför 1990-talet. Allt detta är sådant som väl förtjänar att diskuteras närmare.

Herr talman! Influerad som jag är av den Kinaresa som utbildningsutskottet har företagit skulle jag vilja sluta med att återge ett kinesiskt ordspråk som säger: När man planerar för ett år skall man så sädeskorn, när man planerar för ett decennium skall man plantera träd och när man planerar för en livstid skall man utbilda och vidareutveckla människor. – Det är väl just den uppgiften som vi har här i riksdagen och naturligtvis också i utbildningsdepartementet.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 210 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Från den här talarstolen framförs ofta självsäkra påståenden från statsråd och från oss riksdagsledamöter. Den som talar uttrycker sig gärna som om han eller hon ensam har sanningen. Observera, att jag sade "oss ledamöter". Jag vill inte uttrycka mig som om jag trodde, att den här kritiken inte skulle kunna gälla mig.

Nu skall jag emellertid mest ställa frågor – om utbildning. Några kommer

utbildningsministern att svara på i kommande propositioner men knappast här i kväll.

I den senaste valrörelsen hade folkpartiet en valaffisch med den här texten: "Vi skall satsa på kunskap i skolan". Ingen talar emot det budskapet. Ingen angriper folkpartiet för att vi säger, att Sverige skall satsa på kunskap för eleverna i Sveriges skolor.

Vi tycker litet olika om skolans organisation, om läroplaner och läromedel. Målsättningen för oss alla är ändå – givetvis! – en skola som vi kan känna oss belåtna med. Den skolan skall utbilda de generationer som skall föra vidare yrkeskunnande, förvaltningsansvar, kultur och vetenskap av olika slag.

Många av oss känner att vi måste göra något för att skolan skall bli ännu bättre. Det är en ständigt pågående process, som också vi måste känna ansvar för.

Folkpartiet har just gått ut till alla lokalavdelningar med ett antal frågor om skolan. Vårt huvudsyfte med samrådet om skolan är inte att ensamma vinna politiska poänger med fina förslag. Syftet är att försöka finna idéer, som kan omsättas i utbildningens värld.

Bl. a. för att visa öppenheten i vårt samråd, skall jag här nämna några av våra frågor. Det är ju faktiskt inte ens för mig helt självklart att de bästa svaren alltid finns där jag arbetar.

En viktig fråga är: Hur anpassar vi skolan bättre till varje elev? Egentligen är det den allra viktigaste frågan. I svaret på den frågan ligger både det som ger kunskap och fostran och det som ger trivsel och omtanke. Skolan skall fungera så, att varje elev känner att han eller hon är välkommen dit.

Blir det bättre anpassning till varje elev om vi minskar de största klassernas storlek? Bör elevernas valmöjligheter på högstadiet öka? Hur skall vi t. ex. ha det med allmän och särskild kurs i ett antal ämnen? Skall individualisering och s. k. nivågruppering öka?

När det gäller pengarna till skolan kan vi fråga: Finns det något man kan spara på i skolan? Är det självklart att en bättre skola måste vara en dyrare skola?

Hur skall vi ha det med "friskolor"? Folkpartiet tycker att vi skall vara generösa mot människor som vill starta egna skolor – så länge man inte ger avkall på kravet att undervisningen när det gäller innehåll och kvalitet skall vara minst lika omfattande och god som i den allmänna skolan. Nu vill vi höra fler synpunkter om "friskolorna".-

En annan viktig fråga gäller hur gammal man skall vara när man börjar skolan. I de flesta länder i Europa börjar barnen skolan vid lägre ålder än hos oss. Folkpartiet har här i riksdagen föreslagit att Sveriges barn skall börja skolan det år de fyller sex år. Vad tycker Sveriges folk om det?

När man ser tråkiga händelser bland våra ungdomar – nedsmutsning, stöld, våld m. m. frågar man ofta: *Vad är föräldrarnas roll?* Vi måste försöka att hjälpa föräldrarna till roller där de känner sig välkomna. Skolan är givetvis viktig i det här sammanhanget. Nu får föräldrar ofta höra av sina barn att de helst inte bör visa sig i skolan – för då skäms deras barn. Här finns det behov av tips från både skolans folk och från den allmänhet till vilken riksdagens folk hör.

Skolan har i årtionden påpekat att skolan skall ordna så, att eleven är i centrum. Ja, givetvis! Men vi får inte organisera skolan så, att de vuxna som arbetar i den blir utan arbetsgivaransvarets omtanke. Mobbning och trakasserier förekommer tyvärr bland både barn och vuxna även i skolans värld.

Finns det något yrke som allmänheten kan så bra som lärarens? Visst har vi alla hört – och säkert också deltagit i – diskussioner där man minsann har vetat hur någon lärare *egenligen* borde ha betett sig. *Alla* är beredda att "tycka" om skolan.

Faktum är att många lärare är olyckliga i sin yrkesroll – besvikna över att de inte lyckas så bra i undervisningen som de skulle önska, och de är ängsliga över att deras arbetssituation inte är psykiskt trygg. Det är inte heller helt ovanligt att man kan konstatera, att *någon* lärare inte är lämplig för sitt yrke.

Sverige behöver förslag om hur lärarnas arbetssituation skall förbättras. Blir den bättre, blir också undervisningen bättre. Det gynnar eleverna – och det var ju också meningen.

Herr talman! I en s. k. allmänpolitisk debatt bör åtminstone något inlägg visa att skolans utveckling är aktuell. Jag tycker att det känns skönt att ha fått stå här i riksdagens talarstol och erkänna att vi inte vet lösningen på alla de problem som vi konstaterar finns.

För några av våra frågor kommer svarsalternativ att presenteras under det här riksmötet. Några förslag kommer från regeringen, några från oss andra. Vid kommande plena skall vi försöka diskutera svarsalternativen, och då får vi höra och se om prestigen binder oss vid våra egna förslag eller om vi finner något bra att ansluta oss till hos våra s. k. politiska motståndare.

Anf. 211 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Skälet till att jag inte föranmälde mig som talare till denna debatt var att jag menade att min uppgift borde vara att vid den allmänpolitiska debatten höra vad riksdagens ledamöter hade för frågor som de önskade behandla. Vi befinner oss dessutom i den situationen att det redan den 3 november kommer att bli något som jag nästan vill beteckna som en allmänpolitisk debatt beträffande utbildningen.

Då besvaras interpellationer som rör just frågan om fristående skolor, som Carl-Johan Wilson här nämnde. Då skall också tas upp frågor som gäller bl. a. högskolans styrelsesystem, som nämndes av Birger Hagård. Vidare kommer vid det tillfället att besvaras interpellationer i det viktiga ämnet studiernas finansiering.

Jag tror att ytterligare delfrågor inom de här komplexen gör att praktiskt taget hela utbildningsväsendet i gymnasium och högskola kommer att vara möjligt att debattera vid det tillfället.

Birger Hagård efterlyste ett ställningstagande från regeringens sida när det gäller tillträdesutredningen. Att en proposition inte kunnat läggas fram till den här sessionen sammanhänger med att remisstiden gick ut i förra månaden. Åtskilliga remissinstanser har dessutom kommit in med sina yttranden ganska sent. Vi bearbetar nu de här förslagen, och vi har funnit att det finns ett samband mellan tillträdesutredningens förslag och gymnasiet

organisation, som ju också är en fråga som varit föremål för utredning och där remisstiden gick ut ungefär samtidigt.

Av de skälen har vi funnit det lämpligt att se om vi i ett sammanhang kan lägga fram förslag till förändrad organisation för gymnasiet och samtidigt behandla frågan om tillträdet till vidare studier. En av huvuduppgifterna för gymnasiet är och kommer att förbli att förbereda för vidare studier.

Birger Hagård tog också upp en rad intressanta forskningsfrågor. Om inte alla kommer att bli besvarade, menar jag dock att de flesta av Birger Hagårds frågor kommer att beröras i den forskningsproposition som nu är under utarbetande.

Jag har inte gjort detta inpass i den allmänpolitiska debatten för att skjuta frågorna ifrån mig utan för att markera att tämligen snart kommer de upp här i kammaren till en mycket bred diskussion. Jag delar fullkomligt Carl-Johan Wilsons uppfattning att det är angeläget att det förs en utbildningsdebatt, med en beredskap att ge och ta skäl, för att därigenom komma fram till en utbildningsorganisation som kan vara av värde för den enskilde och samtidigt svara mot samhällets behov av välutbildad arbetskraft.

Som exempel på en sådan saklig debatt vill jag ta upp vad Carl-Johan Wilson säger i frågan om kunskap i skolan. Jag anser att det är viktigt att skolan ger kunskap, men jag menar samtidigt att de som kritiserar skolan för underlåtenhetssynder därvidlag bör precisera vad det är för fel de har funnit.

Ett sådant fel kan ha varit utbildningen i matematik. En internationell undersökning har visat att våra elever i årskurs 7 har dåliga kunskaper i matematik. Detta är ovedersägligt, och när det har konstaterats har vi tillsatt en grupp med dåvarande chefen för skolöverstyrelsen som ordförande och därutöver en professor i matematik, en högstadielärare i matematik och ett antal andra lärare i matematik från grundskolan. De har sedan lagt fram förslag till hur vi skall avhjälpa de brister vi funnit.

Deras första konstaterande är att de svenska elevernas svaghet ligger hos de elever som har läst allmän kurs i matematik. Därför föreslår utredningsgruppen att vi skall avskaffa systemet med allmän kurs och låta alla elever läsa den särskilda kursen i matematik.

Vidare konstaterar man att våra lärare i grundskolan inte har en tillfredsställande utbildning i matematik. Det skall vi försöka ställa till rätta i samband med att lärarutbildningen nu organiseras om. Redan under innevarande år har min kollega Bengt Göransson anmodat skolorna att låta åtminstone en av studiedagarna för lärarna ägnas helt åt frågan om matematik.

Jag har velat nämna detta exempel på att vi är beredda att ta fasta på en konstruktiv kritik, och vi är också beredda att vidta åtgärder för att avhjälpa det som kan ha brustit.

Anf. 212 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Jag ser fram emot den diskussion som utbildningsministern aviserat angående såväl fristående skolor som högskolans styrsystem och studiefinansieringen, en diskussion i anslutning till interpellationer som framställts.

Jag tycker också att det är mycket positivt att utbildningsministern är

beredd att framdeles diskutera de frågor som jag tog upp och som har väckts med anledning av den utvärdering som jag citerade ifrån temaforskningen i Linköping.

Naturligtvis borde jag också ha framhållit – vilket utvärderingarna konstaterade när det gäller temaforskningen – att man kanske borde fullfölja de planer man ursprungligen hade när det gällde temaforskningen. Man får kanske akta sig för att alltför snålt behandla temaforskningen. Ibland uppstår besvärliga personella situationer om någon skall ha ledigt, t. ex. för ett sabbatsår. Då finns det helt enkelt ingen ersättare, och systemet riskerar om inte att ramla helt så i varje fall att utsättas för väsentliga störningar.

Jag har en kritisk synpunkt när det gäller propositionen om tillträdeskraven. Jag kan i och för sig förstå att regeringen gärna vill trycka på sambandet med ögy, vilket jag betraktar som olyckligt, inte minst från bakgrunden att ögy är ett mycket omstritt förslag. Remissinstanserna är mycket delade, inte minst när det gäller finansieringen.

Tillträdesutredningen har däremot övervägande fått en positiv behandling av remissinstanserna.

För mitt partis vidkommande vill jag konstatera att tillträdesutredningen ingalunda går så långt som vi skulle önska, men förslaget är trots allt ett bättre system än det som vi har för närvarande.

Det vore tacknämligt om utbildningsministern hade möjlighet att säga när vi kan vänta oss att en proposition framläggs med denna utredning som grund.

Anf. 213 ANDERS G HÖGMARK (m):

Herr talman! Det vore en mild överdrift att påstå att uppslutningen i kammaren och i övrigt gör att det känns stimulerande och entusiasmerande att ta till orda om ett antal regionala problem. Men jag skulle försöka ta fram några frågeställningar som bör finnas med när kammaren har en allmänpolitisk debatt av detta slag.

Man kan urskilja två linjer i den regionalpolitiska debatten. Den ena är ett trötlöst gräl mellan centerpartister och socialdemokrater om vem som är sämst och vem som är bäst på flyttlasspolitik. Det är en destruktiv debattlinje, och jag tänkte icke uppehålla mig vid den.

Den andra går ut ifrån en tanke att man ändå skall försöka begripa vissa underliga faktorer som kan bidra till en förklaring till varför landet håller på att utvecklas som det gör. Mycket förenklat kan man säga att vi håller på att få en gradvis koncentration till fem, sex eller sju olika regioner i landet. Jag vill understryka att det är utomordentligt viktigt att man har klart för sig hur komplicerat det här skeendet är och hur många bakomliggande faktorer som finns med i spelet, om man skall ha en möjlighet att bryta denna utveckling – om man nu önskar det. Jag tror, herr talman, att det finns en hel del som talar för att vi noggrant bör observera vart utvecklingen är på väg, och jag tror att det finns skäl att på en och annan punkt höja ett varningens finger.

Det är viktigt att ställa frågan: Vem är det som fattar besluten om olika lokaliseringar? Givetvis är det individer – hushåll – som fattar beslut om var de skall bo och vistas. Företag, kommuner och landsting fattar beslut om var olika aktiviteter skall lokaliseras, och självfallet även staten. Det finns en

mängd faktorer som styr dessa beslut, som påverkar när man väljer att bosätta sig på det ena eller det andra stället. I grunden finns det vissa institutionella förhållanden – demografiska basdata. Det finns vissa grundläggande värderingsmönster som kan skifta med tiden, exempelvis synen på kvinnans frigörelse. Båda makarna arbetar i en helt annan utsträckning än man gjorde för 10, 20 eller 30 år sedan. Det kan vara grundläggande tekniska förlopp och förändringsskeden, övergången till en informationskultur, data- och telekommunikationstekniken, etc.

Sedan finns också marknadens korta beslut och villkor, som styr hur näringslivet ser ut, hur arbetsmarknaden gestaltar sig för individer som har att besluta om var de skall söka ett jobb. Det är självfallet också fråga om en mängd politiska beslut på skilda nivåer.

Det är angeläget att man lyfter fram dessa faktorer och ser samspelet mellan dem. Jag vill mycket klart påstå att regeringen under många år har underskattat dessa underliggande faktorer. Man har diskuterat regionalpolitiken, ofta i mycket ytliga termer avseende industripolitiskt och regionalpolitiskt stöd, varvid olika partier – inget nämnt och heller inget glömt – har försökt överglänsa varandra. Jag tror att det innebär ganska meningslösa potensbevis att försöka bjuda över varandra med några tiotal miljoner kronor i det ena eller det andra avseendet. Det har inte påverkat den långsiktiga regionala utvecklingen under de gångna åren. Sådana åtgärder kan ha fungerat som mer eller mindre effektiva första förband, men de har i grunden inte påverkat den utveckling som vi nu ser avteckna sig alltmer.

I sitt inlägg för någon dag sedan i den här debatten talade industriministern om helhetens betydelse. Det gällde just att se sambandet mellan dessa olika faktorer. Man kan då konstatera, när man går tillbaka till hävderna och läser den moderata reservationen i den regionalpolitiska utredningen från 1984, att vi var tämligen ensamma om att peka på dessa bakomliggande faktorer. Det fanns antydningar från andra partier. Men framför allt socialdemokraterna var envetet konservativa – i ordets sämsta bemärkelse. De klamrade sig fast vid en ganska förlegad och inskränkt syn när det gäller regionalpolitiken.

I och för sig är det glädjande att industriministern nu, ett antal år senare, har vaknat till insikt om detta. Men det tar ju litet tid, herr talman, att vända skutan.

Vid denna sena tidpunkt är självfallet inte industriministern närvarande i kammaren. Men man kan åtminstone ställa frågan till protokollet, som han och ett antal medarbetare i departementet förhoppningsvis studerar: Vad är det för idéer och planer industriministern och hans medarbetare i regeringen har för att beakta helheten? Jag kan nämna några områden. Han talar ju mycket om att han har en statssekreterargrupp som nu mellan departementen skall bevaka denna helhetssyn, så att vi kan påverka utvecklingen i en annan riktning.

Sedan till skattepolitiken. Vad avser regeringen att göra på skattepolitikens område som gör det möjligt för människorna att leva på sin lön, att en familj kan leva på en inkomst under några år om man vill flytta tillbaka till glesbygden med mycket tunnare arbetsmarknad, där bara en av makarna under några år kan få ett arbete? Vad planerar regeringen där? Vad är det för någonting regeringen planerar vad gäller skattepolitiken för företagsamhe-

ten? Varje reform i syfte att göra det bättre för företagsamheten kommer med snigelfart. Det må gälla beskattning av arbetande kapital i företagen, generationsskifte eller en sänkning av arvsskatten vilken underlättar exempelvis överlåtelse av företag?

De eventuella små reformer som har kommit har kommit med snigelfart. De är inte sprungna ur en vilja att hjälpa, en förståelse och inlevelse för att det är vitala problem för småföretagen. Tänker regeringen göra någonting på skattepolitikens område inom ramen för den nya påstådda helhetssynen, som man har gett uttryck för? Vad tänker man göra inom näringspolitiken? Hittills har man bara sett att långsiktigt sparande bestraffas och fonderna dränclar småföretagen i glesbygdsregionerna. Är det ett nytänkande på gång där? Vad tänker man göra åt transfereringarna mellan stat, kommun och landsting? För närvarande är det uppenbart att systemet med de specialdestinerade statsbidragen gynnar de stora kommunerna, kommuner med hög skattekraft. Anslagen ligger i storleksordningen 2 300–5 000 kr. per invånare och år. Det finns ett klart samband mellan hög skattekraft och höga specialdestinerade statsbidrag. Det motverkar alltså klart de regionalpolitiska strävandena mot en bättre regional balans.

Från moderata samlingspartiets sida har vi sagt att det finns all anledning att se över avvägningen mellan de specialdestinerade medlen och det vanliga skatteutjämningsbidraget, som i dag är ungefär 14 miljarder, medan de specialdestinerade medlen är i storleksordningen 45 miljarder kronor.

Man kan ställa frågan: Vilken slutsats drar finansministern av detta när han tillsammans med sina medarbetare funderar över ett kommande skatteutjämningsystem och självfallet också en avvägning mellan skatteutjämningsystem och specialdestinerade medel? Vår slutsats borde vara ganska klar, nämligen att man skall ha ett skatteutjämningsystem och en transfereringspolitik som står i samklang med strävandena mot en bättre regional balans.

Vad avser regeringen att göra på utbildningens område? Vad tänker man göra för att röja i det regelsystem som i detalj reglerar gymnasieskolan och som gör att många små kommuner har väldigt svårt att utveckla gymnasial utbildning? Vilka besked tänker man ge de företag som i dag ligger långt framme vad gäller den tekniska utvecklingen och som behöver tillgång till forskning samt vidare- och fortbildning av sin personal?

Jag kan som exempel nämna några företag som jag besökt under de senaste veckorna: Fläktfabriken i Växjö, ASEA i Ludvika och Bofors i Karlskoga. För dessa företag är det ett livsvillkor på sikt, om de skall stanna kvar i regionen; att de får tillgång till grundutbildning, vidare- och fortbildning av sin personal för att kunna bedriva verksamheten. Vad tänker regeringen göra inom ramen för den nya påstådda helhetssynen?

I den energipolitiska debatt som förts här i kammaren kunde Per-Richard Molén tala om att en snabb avveckling av kärnkraften skulle få förödande effekter på elprisutvecklingen. Han pekade också på ett Norrland som fick avindustrialiseras och där den tunga av el beroende industrin skulle få mycket stora problem. Ingår det i något slags strategi i regeringens helhetssyn att på detta sätt avfolka och avindustrialisera en redan hårt sargad landsända? Det finns all anledning att ställa frågan. Att påstå att en snabb avveckling av

kärnkraften inte påtagligt drastiskt skulle höja elpriset är ju att tala mot bättre vetande och förstånd.

Vilken strategi har regeringen exempelvis inom denna helhetssyn för trafikpolitiken?

Under förra riksmötet fick vi beskåda hur regeringen kom till riksdagen och begärde att man skulle ändra om i systemet för resultatutjämnningen inom luftfarten. Regeringen föreslog att man skulle ta bort ett antal flygplatser som var på väg in i eller som redan befann sig inom detta resultatutjämningsystem. Det var flygfälten i Gällivare, Kramfors, Borlänge, Trollhättan, Kristianstad och Växjö. Regeringen tyckte att man på flygplatserna själv kunde klara av de underskott som fanns, trots att man kunde redovisa mycket stora överskott på Arlanda. Var detta ett utslag av någon genomtänkt regional helhetsstrategi? Förhoppningsvis är det sista gången vi har sett ett sådant förslag komma till riksdagen. Jag trodde att det fanns litet större förståelse för vad ett väl fungerande inrikesflyg betyder för Sverige och för olika regioners utveckling. Man kan också ställa frågan på vilket sätt som försvars- och säkerhetspolitiska bedömningar påverkar regeringens syn på dessa frågor.

Allt detta visar ju att det finns en mängd olika faktorer som måste vägas in. Vi måste i framtiden resonera om den regionala utvecklingen och regionalpolitiken utifrån helt andra utgångspunkter. Min uppfattning är att det krävs mycket av nytänkande hos socialdemokraterna för att klara av detta.

Socialdemokraterna har genom sin kollektiva grundsyn konsekvent byggt upp starka centralistiska strukturer som påskyndar denna koncentrationsutveckling. Jag vill påstå, herr talman, att socialdemokraterna inte kommer att klara denna utveckling, denna helhetssyn, om de inte bryter upp dessa strukturer. Om de inte bryter upp de centrala regelsystemen, detaljregleringen från ämbetsverken, finns det inte någon möjlighet att klara problemen exempelvis med att radikalt minska de specialdestinerade medlen. Därmed kommer man att fortsätta att missgynna små kommuner med låg skattekraft och systematiskt gynna de stora kommunerna med hög skattekraft.

Herr talman! Vågar socialdemokraterna inte bryta de offentliga monopolen, inte minst inom den växande tjänstesektorn, kommer de aldrig att kunna sprida och utveckla arbetstillfällena i de mindre kommunerna, där man måste finna nya och ganska okonventionella lösningar för att tillgodose människornas berättigade önskemål.

Stockholms tillväxt – om jag får avsluta med detta – har blivit litet grand av en symbolfråga när det gäller regionalpolitiken. För att råda bot på detta måste man givetvis tillgripa något kraftbevis. Man får väl då utgå från att de rykten som talar om att man i kanslihuset förbereder någon form av tillväxtskatt är ett utslag av att regeringen känner att den måste göra något i detta avseende.

Detta är intressant av den anledningen att när moderata samlingspartiet, som inte alls är tilltalat av en sådan tillväxtskatt, har sagt, att för att stimulera tillväxten i andra regioner borde man kunna sänka skatten, minska avgifterna och minska kostnaderna för företagsamheten, har man bemötts på ett ganska enkelt sätt. Man har tyckt att det inte har så stor betydelse.

Enligt socialdemokraterna går det alltså inte att öka tillväxten genom

sänkning av skatter, men det går tydligen, det är intentionen, att sänka tillväxten genom höjning av skatterna. Det är inte ett utslag – för att i någon mån ge en replik till industriministern i hans tidigare inlägg – eller brist på social känsla, brist på humanism, när vi säger nej till tillväxtskatt i Stockholm. Vi skall slå vakt om Stockholm som huvudstad och se till att Stockholm har en internationell konkurrenskraft. Men det är viktigt att de tillväxtproblem som detta innebär hanteras på ett begåvat sätt. Det är vi moderater övertygade om att man kan klara av i Stockholm. Därför tycker vi att den typ av tillväxtskatt som man nu presenterar i kanslihuset icke är att rekommendera. Den gagnar icke Stockholm, och den gagnar icke Sverige.

Anf. 214 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten i februari 1986 sade jag att man kunde läsa i pressen att det mullrade i det socialdemokratiska partiet. Skälet till mullret var att många av socialdemokraterna i glesbygderna upplevde ett svek från sin regering. Regeringen hade inte visat sig vuxen de problem som i många år funnits ute i glesbygderna. Man upplevde också att regeringen inte stod fast vid tidigare löften: "Regionalpolitiken bör även framdeles inriktas på att skapa förutsättningar för en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar och att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet. Glesbygdens utvecklingsmöjligheter skall tas till vara."

Dessa vackra rader står i bjärt kontrast till utvecklingen i stora delar av Sverige. Verkligheten har sprungit ifrån regeringen.

Vad industriministern i våras gav sina glesbygdspolitiker för löften, eftersom de avstod från att driva sina krav vidare, vet vi inte. Vad vi vet är att den regionala utvecklingen i negativ riktning fortsätter med mycket stora nettoutflyttningar även under första halvåret 1986. Samma tendens råder som 1985. De flesta länen har flyttningsminus. Den stora inflyttningen sker till storstäderna Stockholm och Göteborg och i viss mån Malmö.

De verkliga förlorarna är Kristianstads, Blekinge, Skaraborgs, Örebro och Västernorrlands län. De har alla större nettoutflyttning nu än vid samma tid 1985. Att utflyttningen från Bergslagen och Norrland också fortsätter som tidigare år kan tyvärr också konstateras.

Dessutom kan vi konstatera nedlägningshot och neddragningar i bl. a. Västerbottens inland och Örebro län, nedläggningar som är mycket mer dramatiska för dessa bygder än vad Kockums nedläggning var för Malmö. Som exempel kan nämnas Ljusnarsbergs kommun i Örebro län, där 200 jobb hotas, och om nedläggning sker blir arbetslösheten upp emot 14 %. Detta drabbar en kommun med dåliga kommunikationer och långa pendlingsavstånd. Problemen kryper allt närmare Stockholm och den socialdemokratiska regeringen. Avfolkningen i stora delar av Sverige är inte längre enbart ett Norrlandsproblem.

Men det allvarligaste problemet är att utflyttningen under både 1960-talet och 1980-talet snedvridit befolkningspyramiden, så att allt färre barn föds i skogslänen. Sammantaget blir problemen jättestora.

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på industriministern under gårdagens debatt. Han sade att det finns många tecken som oroar. Det har

han sagt tidigare. Min förhoppning var att socialdemokraterna skulle ha lärt sig något från de svåra åren på 1960-talet, men industriministern antydde ingenting om det.

Men det finns, tack och lov, ljusglimtar. Alla de människor som år efter år har väntat och trott på att den socialdemokratiska regeringen skulle komma till undsättning tar nu saken i egna händer. De som sett undergången närma sig när bygdens ungdom under såväl 1960-talet som 1980-talet flyttat till expansivare orter sluter nu leden. De skrapar ihop de sista resterna av hopp och framtidstro. De söker upp utflyttade från bygden och erbjuder dem att komma hem och vara med i återuppbyggnaden.

En sådan bygd är Junsele i Ångermanland. Där sluter hela bygden upp för att orten på fyra år skall kunna skaffa fram så många nya arbetstillfällen att befolkningen kan öka med 500 personer eller 20 %. Junsele har redan en världsberömd musikvecka, som varje sommar ger eko långt ut i världen. Vad junseleborna behöver är stöd och hjälp i enkla former. Visst kan industriministerns långsiktiga insatser vara bra även i Junsele, men junseleborna väntar inte. Klockan är slagen.

Min fråga blir: Ger regeringen dessa människor något stöd? Efter att ha lyssnat till vad industriministern sade i går måste jag svara nej. Landets talföre och smidige industriminister talade endast om långsiktiga lösningar.

Jag kan bara konstatera att den regionalpolitiska debatt som behandlar ett enligt regeringen mycket viktigt politiskt område har blivit uppstyckad i flera olika avsnitt. Frågan är då: Är det ett uttryck för industriministerns tal om en bred politisk enighet? Är inte frågorna så allvarliga att de är värda att diskuteras i ett sammanhållet block?

Trots att det skett en sådan uppdelning kommer jag att ställa ett antal frågor till regeringen, i förhoppningen om att industriministern och hans medhjälpare läser riksdagens protokoll.

Mina frågor blir: Vilka insatser är regeringen beredd att skjuta till? Skall vi fortsätta att leva enbart med industriministerns långsiktiga lösningar? Är den arsenal av åtgärder som industriministern talade om att departementet arbetar med, utformad för kreativa människor eller för stela, opersonliga byråkrater?

Man frågar sig också: Är företagsklimatet ute i våra bygder sådant att nyföretagaren ges rätten att lyckas men också rätten att misslyckas? Först när miljön är beredd kan de verkliga initiativen få fotfäste och möjlighet att växa sig starka.

Folkpartiet har föreslagit bl. a. generella stödåtgärder och ökade länsanslag. Det är åtgärder som är snabba och effektiva och där avståndet mellan företagaren och beslutsfattaren är litet.

En okänslig socialistisk majoritet med socialdemokraterna i spetsen har sagt nej till folkpartiets förslag. Det var svaret på industriministerns deklamationer att alla goda förslag skall tas till vara.

Mina frågor blir därför: När får den enskilde småföretagaren rätten till persontransportstöd? När förbättras kommunikationerna i inlandet? När får övre Norrland samma flygtaxor som södra Sverige? När byggs televerkets fiberoptik ut i hela inlandet, så att dataföretagen får samma möjligheter i hela landet? Jag tror inte på industriministern när han säger att ingen del av landet

kommer att missgynnas. Tas fiberoptiken till hjälp vid forskning och utveckling även i glesbygden?

Exempelvis Mittnorden skulle ha mycket stor glädje av samverkande forskning mellan tekniska högskolan i Trondheim och högskolorna i Östersund och Sundsvall. Givetvis skulle man också ha glädje av samarbete med Finland. Men det kräver att televerket bygger ut fiberoptiken ända fram till riksgränsen i Storlien.

Frågorna är som sagt många. En fråga blir: Vad gör regeringen?

Jag har i en interpellation till industriministern frågat vad den s. k. statssekreterargruppen kommer att föreslå, när åtgärderna sätts in och vilka effekterna väntas bli. Jag är övertygad om att alla politikerområden måste bidra till en ändrad utveckling i riktning mot en positiv regional balans. Jag ser därför fram mot industriministerns svar den 10 november, och jag kommer därför inte att beröra samordningsfrågorna i dag. Men jag kan instämma i Anders Högmars synpunkter på de här frågorna.

Folkpartiet anser att en smidig och rationell regionalpolitik kräver ytterligare decentralisering av insatserna. Vi anser därför att länsstyrelsernas anslag för regionalpolitiska insatser skall ökas. Folkpartiet kräver vidare att persontransportstöd införs även för egenföretagaren personligen, att fler arbetsuppgifter vid de statliga verken decentraliseras ut i länen och att riksdagens beslut om att ny verksamhet alltid skall prövas av regionalpolitiska skäl innan verksamhetsort bestäms tas på större allvar.

Herr talman! Regeringen verkar vara bakbunden av gamla fördomar och rädsla för nya, okonventionella lösningar. När får vi flexibla regelverk? Exemplet är många på att byråkratiska och stelbenta regelverk omöjliggör rationella lösningar som kan ge snabba beslut och skapa fasta, varaktiga arbetstillfällen.

Ges länsstyrelserna och länsarbetsnämnderna flexibla regelverk skapas också större förutsättningar för snabba lösningar och fasta jobb, i stället för kortsiktiga lösningar. AMS förhoppningar om enklare regelverk får inte bli ett slag i luften. Var står regeringen i den frågan? Det är dags nu – innan det blir för sent.

Kom loss, industriministern, innan storstadsområdena översvämmas och glesbygdrealisterna säger upp bekantskapen med regeringen.

Anf. 215 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Timmen är sen, och jag skall försöka att fatta mig så kort som möjligt. Jag tänker ta upp några saker som berör vårt län, Norrbottens län.

Norrbotten har på flera betydelsefulla områden haft en positiv utveckling under de senaste tre fyra åren. Grunden till denna lades med den socialdemokratiska regeringens Norrbottensproposition Utveckling i Norrbotten. Genom de föreslagna insatserna skapades en gynnsammare situation för länets basindustrier. De har därigenom kunnat hålla en relativt hög investeringsnivå. Det har också gjort att verkstadsindustrin i länet fått bättre möjligheter att utvecklas.

Också inom tillverkningsindustrin har vi en positiv utveckling. Där kan nämnas företag som Saab-Scania, Asea Plast och Bulten i Kalix. Arbetslösheten har ytterligare kunnat nedbringas och uppgår nu till 5,2 % av länets

befolkning. Detta skall jämföras med 6 % året före och innebär en minskning med 600 personer jämfört med 1984/85. Ett av de tydligaste tecknen på framgångarna för den politik som arbetarrörelsen drog upp för Norrbotten är just sysselsättningssiffrorna. För 1986 bedöms sysselsättningen för första gången någonsin överstiga 130 000 personer. Till grund för denna politik låg förslag från och ett intensivt arbete inom det socialdemokratiska partiet och hela arbetarrörelsen i Norrbotten.

Herr talman! Denna beskrivning kan kanske få den oinvidige att tro att allting är bra i Norrbotten, men så är nu inte fallet. Faktum kvarstår att länets relativa arbetslöshet med bred marginal alltjämt är högst i landet. Vid utgången av augusti månad var arbetslösheten närmare dubbelt så hög som den genomsnittliga arbetslösheten i riket. Det finns också stora regionala skillnader inom länet mellan arbetslösheten i den södra kustregionen och framför allt östra länsdelen och Kirunaområdet.

Men även om vi har nått framgångar och länets befolkning återfått framtidstron genom den socialdemokratiska regeringens politik brottas vi med gamla problem, och nya har tillkommit.

Vi har en omfattande nettoutflyttning. Framför allt är det den välutbildade ungdomen och den unga arbetskraften som flyttar från länet. På landsbygden och i inlandet tunnas befolkningen ut. Det gör det svårt för kommunerna att klara nödvändig service för invånarna.

Vi tvingas också konstatera att Luleå och Piteå är de kommuner som drabbats svårast av befolkningsminskningen. Detta är alarmerande. I båda städerna görs stora lokala insatser. Bostäder, affärer och industrilokaler byggs ut. Trots detta tappar dessa Norrbottens största tätorter befolkning. Detta är en varningssignal som också borde oro statsmakterna.

För att stärka den positiva utveckling som finns i Norrbotten och skapa möjligheter att undanröja de återstående problemen krävs kraftfulla insatser. Det finns skäl att på nytt ställa krav på utlokalisering av verksamhet från de överhettade storstadsområdena, som i dag expanderar så kraftigt att det där uppstår problem i form av otillräcklig service och tillgång på bostäder. Därför välkomnar vi de uttalanden som industriministern gjort om att en ändring är förestående.

Jordbruket är en viktig del av näringslivet i Norrland och Norrbotten. T. ex. i Pajala kommun i Norrbotten svarar jordbruket för 20 % av sysselsättningen. Men det norrländska jordbruket har under ett antal år präglats av ekonomiska svårigheter och en stagnation i utvecklingen. Vi har också fått se hur antalet företag har minskat.

Nu finns en del positiva tecken på att den negativa trenden är på väg att brytas genom satsningar på villkorlån, högre Norrlandsstöd och ensidiga nedskrivningar från samhällets sida men också genom en bättre ekonomisk utveckling i övrigt.

Därför tycker jag att det klingade illa när Britta Bjelle i går kväll beskyllde socialdemokratin för att inte vilja höja Norrlandsstödet, att inte vilja stödja det norrländska jordbruket. Aldrig har Norrlandsstödet räknats upp så mycket som under de tre senaste åren. Men en sak är helt klar: Om man föreslår utgifter på 100 milj. kr. så skall de också finansieras. Det borde stå klart även för Britta Bjelle. Det var där som vi skiljde oss i utskottet.

För att säkra jordbruksnäringen i Norrland i framtiden krävs ett nytt synsätt. Jordbruket måste ses som en regionalpolitisk resurs, där man väger samman de näringar som hör glesbygden till – jord- och skogsbruk, trädgårdsnäring, fiske, renskötsel, turism – men också den förädlingsindustri som bygger på dessa näringar.

Norrbotten är rikt på naturresurser – mycket skog, mark, vatten och mineraler. Detta är vi naturligtvis stolta över. Men vi upplever nu att vi alltmer begränsas att ta till vara våra naturresurser. Ca 10 % av länets yta är föremål för något slags bevarandecintresse.

Det finns kommuner som helt klart kommer att få problem med näringslivet på grund av stora begränsningar. Det gäller främst Arjeplog, Jokkmokk, Kiruna och Gällivare kommuner. Det är kommuner som dessutom redan har stora sysselsättningsproblem. Vi skall värna miljön. Det är en självklarhet i dag. Och vi i Norrbotten är beredda att ställa upp. Men det ställer då krav också på övriga landet. Solidariteten får inte bara gå i en riktning. Nu krävs det regionalpolitiska insatser, om vi fortsättningsvis skall klara sysselsättningen. Det är dags att bygga upp en rejäl lokal kompetens inom länet, så att de undantagna områdena – nationalparker, naturreservat, fjällskogsområden osv. – får den skötsel och tillsyn som krävs och att denna inte fjärrstyrs från Stockholm i så stor utsträckning som vad fallet är i dag.

Utbyggnaden av Råneälven är en livligt debatterad fråga i Norrbotten. Riksdagen har vid två omröstningar om den fortsatta vattenkraftsutbyggnaden uttalat att Råneälven skall byggas ut. Besluten har vid de tillfällena tagits med stor majoritet. Sedan började avhoppet. Först kom centern och folkpartiet, och sedan hoppade moderaterna av. Man lämnade sin tidigare inriktning för att få en chans att knäppa den socialdemokratiska regeringen på näsan. En sådan handläggning av energifrågorna – att fly från den ena uppfattningen till den andra – är ju helt otillfredsställande. Och jag tror säkert att centern i dag gläds över att moderaterna hoppat upp på deras vagn. Men vad är det värt? Moderaterna kan enbart tänka sig spara Råneälven om kärnkraften inte snabbavvecklas.

Sveriges riksdag har fattat beslut om att avveckla kärnkraften. För att klara detta krävs hushållning, satsning på alternativa energikällor och en begränsad del vattenkraft. Detta vet alla partier vid det här laget. De borgerliga partierna har själva varit med och föreslagit utbyggnad av Råneälven i vattenkraftshredningen. Vår energi- och miljöpolitik måste vägledas av övergripande mål, och det är den socialdemokratiska regeringen en garanti för. Men ett kortsiktigt trixande som i fallet Råneälven gynnar ingen.

Jag vill påstå att utbyggnaden av Råneälven är energipolitiskt riktig. Men också ur miljösynpunkt är den riktig. För vad är alternativet? Jo, olja och kol, med skogsdöd och försurade sjöar som följd. Den är också riktig av regionalpolitiska skäl, med tanke på arbete och utveckling. Råne älvdal är i dag till stora delar en glesbygd. Stora och bra insatser har gjorts av kommunerna efter älvdalen. Men nu krävs ytterligare aktiviteter för att bygden skall överleva. Många människor som tänkt sig att bo kvar kämpar för att utbyggnaden skall förverkligas.

Herr talman! Vi har tidigare visat att vi vill och kan klara Norrbottens utveckling. Vi är också fortsättningsvis beredda att göra det, men här måste

också samhället vara med och ta sitt ansvar. Det är inte fråga om att för vår del mana fram några motsättningar med andra delar av landet, utan i stället vill vi att alla med gemensamma krafter hjälps åt att byta ut flyttlassen mot expansion även i skogslänen.

Anf. 216 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Åke Selberg talar om en positiv utveckling i Norrbotten. Han talar om lägre arbetslöshetstal och känner sig på sätt och viss ganska tillfreds med vad den socialdemokratiska regeringen har uträttat. Det finns mycket att säga om detta, men jag skall begränsa mig till att säga att Åke Selberg nog inte har läst AMS senaste prognos för Norrbottens län hösten 1986. Där framgår med all önskvärd tydlighet hur bekymmersam situationen är på väg att bli, utifrån ett redan mycket bekymmersamt läge. Jag tror inte heller att Åke Selberg har följt vad som har hänt i Norrbotten enbart under det senaste halvåret – jag skall återkomma till och något belysa detta senare.

Vad beträffar Råneälv kommer vi att debattera den frågan ganska snart, och därför skall jag lämna den. Vad jag vill säga är bara att Råneälvsärendet med all önskvärd tydlighet visar att socialdemokraternas miljöpolitik haltar betänkligt. Det gäller inte bara att tippa betong och sten i våra älvar utan också mycket annat.

Enligt de fem Norrlandslänens länsstyrelser kommer länen att förlora ca 22 000 människor – framför allt unga – mellan åren 1980 och 1990. I huvudsak kommer dessa människor att flytta till storstadsområdena. Förmodligen kommer siffran 22 000 inte att räcka till, utan vi kommer att få se en ännu större utflyttning som resultat av att jobben saknas. Utöver utflyttningen från Norrlandslänen har Kalmar län, Östergötlands län, Göteborgs och Bohus län, Värmlands län samt Bergslagslänen sällat sig till de län som åren framöver tvingas se hur framför allt ungdomen måste flytta för att finna sitt arbete.

Bara under de tre senaste åren har 15 000 personer flyttat från skogslänen. Framför allt är det inlandet som har förlorat sina barn.

Någon egentlig ljusning syns inte. I stället kan vi se fram emot en fortsatt utglesning av inlandet med stora svårigheter för service, vård och skolor. Det finns också en risk för att många kommuner förlorar sin självständighet.

Storstadsområdena kommer att fortsätta att växa, vilket innebär bostadsbrist där, höga kostnader för det boende som erbjuds, fler familjer som splittras, långa pendelavstånd och sociala svårigheter.

I inlandskommunerna går i dag upp till 20 % av ungdomarna utan arbete. Det gäller också i Norrbottens län. Trots de miljarder som pumpats in de senaste åren har vi inte haft råd att skaffa dessa unga ett arbete.

Bara i Norrlandslänen fordras det i dag 50 000–55 000 nya jobb för att vi skall ha den sysselsättningsgrad som övriga landet har. Till detta skall vi addera alla de arbetstillfällen som kvinnor skulle behöva men som de inte efterfrågar på grund av att det är en orimlighet i de byar där de bor. Jag vill fråga Åke Selberg: Är det här någonting som får er socialdemokrater att slå er för bröstet?

Socialdemokratisk socialistisk regional- och näringspolitik är och har varit klart otillfredsställande. Den tredje vägens politik är inget annat än ett enda

stort misslyckande och en orsak till de många familjetragedier som vi ser utspelas varje dag runt om i våra utflyttningskommuner.

Det som kanske mer än någonting annat är en källa till oro är det faktum att den framförhållning helt saknas som krävs inför ett konjunkturskifte, och ett sådant kommer alldeles säkert inom några år.

Vi kan bara ana den skrämmande utveckling som vi kommer att få se när konjunkturerna sviktar och neddragningar tvingas fram för att en del av arbetstillfällena inom de olika företagen skall kunna räddas.

Inte minst i mitt eget hemlän Norrbotten har våra konjunkturkänsliga basindustrier svårigheter redan i dag. Det är en gåta att socialdemokrater i allmänhet kan vara så nöjda med sin regionala politik som gett sådana resultat som jag här har redovisat. Den tredje vägens politik är egentligen inget annat än ett misslyckande.

Industriministern har, det framgår av tidningsreferat denna höst, hävdad att den privata industrin måste ta sitt ansvar för sysselsättningen på de orter där rationaliseringar skapar friställningar.

I Norrbotten minskade staten som arbetsgivare inom basindustrierna antalet anställda med 5 100 personer mellan år 1974 och år 1985, alltså under en tioårsperiod. Skall jag tolka detta så, att industriministerns franka deklARATION bara gällde de privata arbetsgivarna? Eller skall det tolkas så, att detta inte är möjligt att kräva? I Norrbotten blev ju inte de ersättningsindustrier av som statrådet så hurtigt krävde av de privata industrierna.

Socialdemokratisk politik – den tredje vägens politik – har i sig alltför många "läsningar" för att den skall kunna bli lokomotivet när det gäller en ökad industriell sektor. Den saknar insikt och målsättning och även de incitament som krävs i en värld där marknadsekonomi får ett allt kraftigare genomslag. Det gäller runt om i hela vår värld.

Det föreligger en uppenbar risk för att svenskt näringsliv kommer att halka efter i kampen om konsumenter världen över. Detta bevisas ju även av att svensk tillväxt under de senaste 15 åren årligen har legat i genomsnitt 1 % under övriga västvärldens tillväxt.

Sedan till några akuta problem i Norrlandslännen, kanske framför allt i Norrbotten.

Bland Norrlandslännen är det framför allt Norrbotten som under de närmaste åren kommer att få vidkännas minskad sysselsättning.

Redan nu vet vi att det norrbottniska jordbruket kommer att ha svårigheter att klara sin lönsamhet. Ett hundratal gårdar är mer eller mindre i behov av omedelbara åtgärder för att över huvud taget kunna klara sig ekonomiskt. Litet mer långsiktigt måste priserna ge en rimlig lönsamhet, vilket de inte medger i dag. Det är en alltför stor belastning för det norrbottniska jordbruket att tvingas betala pengar till regleringskassor för att jordbruket skall kunna klara en överproduktion i landet – en överproduktion som i Norrbotten i stället har ersatts av en underproduktion. Vi saknar i dag möjligheter att kunna försörja oss med livsmedel mer än till ca 30 %. Allt övrigt kommer från de södra delarna av vårt land. Att detta får konsekvenser i ett säkerhets- och militärpolitiskt skymningsläge är uppenbart.

Neddragningen av antalet anställda i Aitik med 150 man samt nedläggningen av Laisvalls gruva innebär, tillsammans med hotet mot SSAB:s valsverk

med flera hundra man, att industrisektorn i Norrbotten fortsätter att minska i mycket snabb takt. Regeringen planerar inte att vidta åtgärder med anledning härav. Norrbotten har ju blivit anmodat att själv klara upp sin situation, till skillnad mot Uddevalla och Malmö.

Vad kommer att hända med SSAB:s Luleåverken? Kommer Luleåverken att skiljas från det övriga SSAB? Blir det ett enbart råvaruproducerande bulkföretag kvar av SSAB i Luleå? Vart tog Luleå som metallurgiskt centrum vägen? Vi känner oss lurade efter alla löften – staten är ju ändock huvudägare till SSAB.

Efter olyckan i Tjernobyli har den svenska regeringen mer eller mindre lovat danskarna att kärnkraftverket i Barsebäck skall stängas tidigare än vad hittills aviserats. Detta halva löfte torde vara svårt att komma från på annat sätt.

Är regeringen medveten om vilka problem det norrländska näringslivet skulle få om vi tvingades skära ned elförbrukningen, genom bl. a. höjda priser och begränsad användning? Alla basindustrier utefter Norrlandskusten skulle drabbas på ett mycket hårdhänt sätt. Prisökningar skulle omedelbart slå igenom med ökande svårigheter för näringslivet i de län som redan tidigare har svårt att klara sysselsättning och utveckling.

Hittills har löntagarfonder dränerat Norrlandslänen på ca 400 milj. kr. sedan starten 1983 – vinstmedel som eljest skulle ha fått stanna kvar och fått fungera som det riskkapital samlade vinster är i ett företag. I stället har dessa miljoner kommit att hamna i fickorna hos aktieägare i Electrolux, Fermenta, Volvo, AGA, SE-banken m. fl.

Vart tog alla de stora satsningar vägen som skulle göras med löntagarfonderna? Det blev bara Ljusne Kätting, som gick i konkurs. Det blev dessutom Hårdfurugolv, som också gick i konkurs.

Eller skulle löntagarfonderna bli det instrument kritikerna hävdade – ett fackets och socialdemokratin instrument för infiltration och övertagande av svenskt näringsliv? Det är nu med stor sannolikhet redan på väg att hända.

I varje fall kan konstateras att det som med säkerhet hittills skett är att Norrlandslänen förlorat tusentals jobb genom att företagens vinstmedel tagits om hand av fackföreningskontrollerade fonder, som blivit stora aktieägare i de stora börsföretagen.

Industriministern har i tal denna sommar gett besked om att det inte kommer att gå att klara glesbygden. Detta har redan fått till följd att utflyttningen kommer att accelerera. Glesbygden kommer att tunnas ut ytterligare. Fler familjer kommer att splittras. De sociala problemen kommer att öka. Bostadsbristen i storstadsområdena kommer ytterligare att öka. Inlandet kan komma att inom några år helt sakna barn och ungdom; medelåldern stiger mycket snabbt, skolor och service försvinner. De gamla får svårt med hjälp att bo kvar hemma. Kulturell aktivitet upphör. Inom några år är inlandet tömt på människor. Jord- och skogsbruk blir inte möjligt att driva effektivt längre. Försvaret av Norrland blir om möjligt svårare.

Var industriministerns inlägg i den regionala debatten prov på omtanke, generositet och solidaritet? Var det att känna med hjärtat för redan prövade människor i glesbygd, människor varav de flesta förlorat sina barn till storstadsområdena?

Var inlägget från industriministern väl genomtänkt? Var det förankrat i regeringkretsen?

Kanske finns det andra vägar att gå? Bl. a. de som moderata samlingspartiet har anvisat. Vi tar i varje fall inte i förväg ut inlandets och glesbygdens nederlag.

Vi skall börja med att se vad vi kan göra. Tillsammans med människor i norrlandslänen, i Bergslagen, i sydöstra Sverige. Tillsammans med människor i storstadsområdena, som alla anser att trycket på storstädernas bostäder och trafik, på service och skolor redan i dag är mer än tillräckligt hård.

Vi tänker sätta människan i centrum även i fortsättningen, också människan i glesbygd.

Anf. 217 GUNNAR STRÖM (s):

Herr talman! De senaste åren har varit gynnsamma för Sverige. Så har även varit fallet för Örebro län. Ja, det finns många likheter mellan länet och landet för övrigt.

I norra länsdelen har vi samma sysselsättningsproblem som i Norrland. Sedan kan jag i del för del av länet jämställa de problem som vi har i de olika regionerna i Sverige.

Struktureringar pågår nu inom olika basnäringar – industrier som mellan åren 1980 och 1984 minskat antalet anställda med mer än 2 000 personer. Jag frågar mig nu: Vad kommer att ske i de orter som är helt beroende av dessa basindustrier?

Jag tänker på exempelvis Bångbro i Djurnärsbergs kommun, där Uddeholm Strip Steel lägger ned sin tillverkning av kallvalsarband, en industri med en helt dominerande ställning på orten och en stor arbetsgivare inom kommunen. Man frågar sig: Vilka konsekvenser får en försäljning av SKF Steel Hällefors till finska företaget Outokumpu? Klart är nog att stålverket läggs ned. Det innebär en sysselsättningsminskning med ca 300 personer. SKF är helt dominerande som arbetsgivare i Hällefors kommun.

Några mil söder om Hällefors ligger Gyttorp i Nora kommun, där förhandlingar om försäljning av företaget Nitro Nobel pågår med ett norskt företag. Även i detta fall är det ett företag som är helt dominerande på orten, och en eventuell försäljning ger stora sysselsättningskonsekvenser för hela kommunen.

Nora kommun ligger i Bergslagen men har inte varit med bland de 23 Bergslagskommuner som man talat om i den s. k. Bergslagspropositionen. Därför bör man nu med hänsyn till dessa problem ta med Nora kommun som den 24:e kommunen.

Den västra delen av länet med tätorterna Degerfors och Karlskoga har haft mycket stor tillverkning av stål. Struktureringarna har här gått hårt fram såväl vid Bofors Kileta som vid Degerfors Järnverk. Det sistnämnda, nu ägt av Nya Avesta inom Johnsonkoncernen, omnämndes för några veckor sedan då ägarna var i förhandlingar om försäljning till Thyssen i Tyskland och till Outokumpu i Finland.

Åter spred sig oron bland de anställda vid företaget, men det kändes befriande när industriministern påpekade för Johnsonkoncernen vilket

åtagande man gjort vid struktureringen av den rostfria tillverkningen. Ägarna fick vid struktureringen betydande eftergifter på villkorslån från staten och åtog sig att ansvara för företagets tillverkning i minst tio år – och ännu är det några år kvar av det åtagandet.

I södra delen av länet råder det stor ovisshet, och människor är mycket bekymrade över vad som kommer att hända med glasbruket i Hammar, ägt av PLM Återglas. Vad händer med pappersbruket i Olshammar, ägt av Munksjö, och dess miljöproblem?

Vad händer med Vieille-Montagnes gruva i Zinkgruvan och priset på zink?

Dessa tre företag ligger i Askersunds kommun. Här har jag tagit upp de stora struktureringar vi står inför. Det känns oroande för invånarna i dessa kommuner och för länet. Ibland har man en känsla av att kapitalisterna och kapitalägarna i de stora företagen är ute efter att göra s. k. klipp för att tjäna snabba pengar och många miljoner utan att tänka på de konsekvenser det får för de människor som drabbas och som många gånger tvingas flytta från sin hembygd.

Herr talman! Det som jag nu har berört är det som skrämmer, det negativa, men det finns också en positiv sida som man kan glädjas över, och det är småföretagen. Ja, nu börjar en småföretagarkultur att växa fram som tidigare inte funnits på bruksorterna. På dessa orter har man helt varit inriktad på bruket, där man började jobba när man slutat skolan och sedan bara fortsatte fram till pensionen. Det har varit så i decennium efter decennium, och det har blivit helt naturligt för dessa människor. För att bryta denna kutym och för att klara denna förändring inom näringslivet jobbar nu kommuner, länsstyrelser och utvecklingsfonden intensivt.

Det har givit resultat, det har skapats ny sysselsättning, men tyvärr har antalet nya jobb inte motsvarat den minskning av jobb som struktureringarna inom hasnäringsarna medfört. Viktigt är nu att länet får mera utvecklingspengar för att klara reindustrialiseringen av länets näringsliv, så att man får möjligheter att utbilda tekniker, där det i dag råder brist, och så att infrastrukturen förbättras, med bl. a. bättre vägar.

Vi ser realistiskt på våra problem. De är inte små, men vi skall med optimism angripa dem för att skapa sysselsättning för människorna i vårt län – detta dock under förutsättning att vi efter valet 1988 har en socialdemokratisk regering som med egen majoritet kan driva en bra socialdemokratisk regionalpolitik.

Anf. 218 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Så här i den allmänpolitiska debattens elfte timme kan man konstatera att mängder av problem i vårt samhälle diskuterats men också att många frågeställningar alltjämt är obesvarade. Avsikten med debatten är kanske heller inte att få svar på frågor utan fastmer att ge ledamöterna i denna kammare möjlighet att påtala förhållanden ute i landet som invånarna inte är tillfreds med och som statsmakten bör uppmärksammas på.

Det är naturligtvis utifrån den synpunkten som jag tar till orda här.

Det må tillåtas mig att rikta uppmärksamheten på Gotlands speciella problem, som naturligt nog inte är jämförbara med något annat läns i Sverige, och jag skall skilja ut några områden som har särskild betydelse.

Gotland har bland Sveriges län en särställning på grund av sitt läge i Östersjön. Det är ingen ny sanning, men detta faktiska förhållande måste tydligen påtalas om och om igen. Statens industriverk har i en speciell rapport om det gotländska näringslivets utvecklingsmöjligheter också konstaterat att det är så. Och med denna insikt har man låtit utföra ett omfattande utredningsarbete om hur man skall kunna förstärka vårt näringsliv. Initiativet från regeringen att låta SIND speciellt utreda och föreslå åtgärder har hälsats med tillfredsställelse från länet och kommunen. Många förhoppningar har också knutits till de resultat som man nu kan förvänta sig.

För att kunna nå positiva resultat inom näringslivsutvecklingen på Gotland så krävs vissa grundläggande förutsättningar, och en sådan grundläggande förutsättning är att Gotland har goda kommunikationer med fastlandet. Nu tror nog riksdagens ledamöter att vår färjetrafik fungerar utmärkt, eftersom vi ju får statligt transportstöd med drygt 50 miljoner till den. Flertalet av de företrädare för övriga partier som under sommaren har besökt Gotland har blivit mycket förvånade över att regeringens förlängda arm, det statliga transportrådet, kan tillåtas att behandla en grupp medborgare så simpelt att vi gotlänningar vissa dagar i veckan måste åka lastbåt till och från Oskarshamn.

Nu skall jag inte här i kväll ytterligare utveckla hela resonemanget kring färjetrafiken. Vi får en interpellationsdebatt här i kammaren den 4 november, eftersom samtliga partier har aktualiserat handläggningen av riksdagens beslut i juni. Jag vill bara citera vår landshövding Claes Elmstedt, som var intervjuad i lördagens Svenska Dagbladet: "Diskriminera oss inte! Gotland måste ha samma värde som övriga, staten måste satsa på våra kommunikationer så att inte de 56 000 invånarna diskrimineras jämfört med ölänningar och andra öbor som har fasta förbindelser till sina hemorter. Vägverkets färjor är upp till tio gånger dyrare per invånare i flera skärgårdsområden i Sverige än de statliga subventionerna till Gotlandstrafiken."

Det är dock klart att kommunikationerna över vattnet är den absoluta livsnerven för Gotland som län, arbetsmarknadsområde, rekreationsområde för ungefär 350 000 turister varje år, yttersta utpost sett ur försvarssynpunkt och som en från regionalpolitisk synpunkt sett med övriga Sverige likvärdig del. Men jag återkommer, som sagt, i denna fråga.

Den gotländska arbetsmarknaden har under senare år gått emot en avsevärt försämrad utveckling. Prognoserna pekar på en stagnation eller nedgång inom de flesta näringsgrenar, och antalet arbetslösa och personer som är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder har stigit kraftigt under senare år. Var åttonde arbetsför gotlänning är just nu utan jobb; aldrig tidigare har så många gotlänningar varit arbetslösa som nu. Av öns arbetskraft på ungefär 24 000 personer mellan 16 och 64 år står mer än 3 000 utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Siffrorna talar sitt tydliga språk: den gotländska arbetsmarknaden upplever det kärvaste läget någonsin. Förändringarna i färjetrafiken mellan Gotland och fastlandet medför exempelvis att ett fyrtiotal arbetstillfällen försvinner.

Länsarbetsnämnden arbetar nu med många åtgärder och räknar med att få de extra 5 milj. kr. som man har begärt för beredskapsarbeten. Gotlands kommun har budgeterat 12 miljoner för arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Kommunen är alltså beredd att hjälpa, speciellt de ungdomar som inte fått jobb – en insats som inte på något sätt premieras från statens sida.

Den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden betingas naturligtvis av den förändrade jordbrukspolitiken, eftersom jordbruksnäringen har så stor betydelse för Gotland då den ger utkomst åt nästan halva befolkningen. En ny nationell jordbrukspolitik som utformas mot bakgrund av överskottsproblemen i det här landet får mycket allvarliga följder för länet, eftersom det har denna struktur. Detta förhållande gäller icke i något annat län, och för att motverka en alltför olycklig utveckling bör särskilda åtgärder vidtas i form av regionalpolitiskt stöd. Detta har också framförts från Gotland vid flertalet uppvaktningar och framställningar. Det finns en vilja och en beredskap att diskutera exempelvis alternativa odlingsformer. Medelinkomsten på Gotland är den lägsta i landet, mycket beroende på den stora andelen lantbrukare, vilka har svårt att klara sig på sitt lantbruksföretag. Det är därför nödvändigt att det skapas komplementssysselsättningar, så att människor kan bo kvar på landsbygden med tanke på skolor och annan samhällsservice.

Ett bibehållande av driften vid Roma sockerbruk är en nödvändighet inte bara för jordbruket utan också och inte minst för de anställda inom livsmedelsindustrin.

En annan mycket viktig förutsättning för Gotland är ett bibehållet skatteutjämningsbidrag. Det finns tre starka skäl för detta. Det första skälet är det geografiska läget, vilket försvårar samverkan med övriga landet. Det tvingar fram viss verksamhet som egentligen kräver ett större befolkningsunderlag. Det andra skälet är att kommunen har ett större antal boende i glesbygd än någon annan kommun och därför har en stor del av den kommunala servicen lokaliserad utanför Visby. Det tredje skälet är att kommunen också har landstingsuppgifterna, med den kostnadskrävande sjukvården bl. a. Detta tillsammans med de begränsningar i statsbidragen till kommunerna som regeringen satt i system har gjort att vi tvingats höja kommunalskatten med 1 kr. för nästa budgetår. Detta är ingen oväsentlig faktor när det gäller att skapa sysselsättningstillfällen.

Turismen är en annan viktig näring på Gotland. Den omfattar ungefär 2 000 arbetstillfällen. Under 1970-talet utvecklades turismen mycket gynnansamt, men under 1980-talet har denna utveckling stagnerat. Detta har ett direkt samband med de allt högre kostnaderna för att ta sig över vattnet och också det mindre antalet turer i färjetrafiken.

Därmed är vi tillbaka till den förutsättning som jag tidigare talade om, nämligen en tillfredsställande transportförsörjning. Transporterna är det allt överskuggande problemet.

Jag menar att det är helt nödvändigt att regeringen är införstådd med vilka effekter olika beslut och åtgärder får för en landsdel som Gotland. Att under en och samma tidsperiod i kommunikationsdepartementet arbeta med besparingar i stödet till färjetrafiken i storleksordningen 25 miljoner och samtidigt vara trovärdig i arbetet i industridepartementet med andra former av stöd till näringslivet på Gotland, är en olöslig ekvation.

Det får inte fortsätta på detta vis, att den ena av regeringens händer inte vet vad den andra gör. Den ständiga diskussionen om våra transportproblem är

förödande för all möjlig utveckling på Gotland, antingen det rör industrietableringar, jordbruket, turismen, utbildningsområdet, försvaret eller kommunal verksamhet. Detta måste regeringen någon gång komma till insikt om.

Den 29 mars 1985 lovade statsministern Ingvar Carlsson vid ett besök på Gotland på arbetarekommunens årsmöte: "Regeringen kommer inte att fatta några som helst beslut som rör färjetrafiken mellan Gotland och fastlandet utan att först ha lyssnat ordentligt på gotlänningarna själva." Många av regeringens ledamöter och närmaste medarbetare tillbringar delar av sommaren på Gotland, så det har funnits åtskilliga tillfällen att lyssna till gotlänningarna i allmänhet och de socialdemokratiska partivännerna i synnerhet.

Jag måste få ställa frågan: Har regeringen lyssnat och inte förstått? I så fall är det uppenbara brister i uppfattningsförmågan. Har regeringen lyssnat och inte velat förstå, då är det att medvetet diskriminera en del av Sverige, där invånarna betalar sin skatt som alla andra. Gotlänningarna är klart medvetna om sina skyldigheter men har rätt att förvänta sig en rättvis behandling från statsmakterna.

Herr talman! Gotlänningarna kräver inga förmåner, men vi kräver rättvisa!

Anf. 219 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! När jag träffar människor i Stockholmsregionen och pratar om hur vi skall utveckla vår del av landet, handlar samtalen oftast om bostäder åt de unga, om nödvändigheten att värna miljön mot gifter och överexploatering, om att kollektivtrafiken, barnomsorgen och äldreomsorgen måste räcka till för alla som behöver dessa former av service, om att barn och ungdomar skall få trygga uppväxtvillkor, om att göra det tryggt över huvud taget att leva här, om att alla ungdomar skall få en bra utbildning.

När jag under sommaren och hösten i olika sammanhang har rest i andra delar av vårt land, bl. a. Bergslagen och Hälsingland, har man också där velat prata om utvecklingen av sina regioner. Då har det nästan uteslutande handlat om att skapa arbetstillfällen och utbildningsmöjligheter.

Jag har konstaterat att storstadsregionen Stockholm och de orter som drabbas av utflyttning och företagsnedläggelser har ett gemensamt intresse: en balanserad utveckling av såväl storstaden som andra regioner i landet.

För oss socialdemokrater i Stockholms län betyder det att vi vill slå vakt om tillverkningsindustrin i länet. Huvudstadsregionen får inte utarmas på industrisysselsättning och bli en utpräglad tjänstemannastad. Men det handlar också om konkreta insatser för att förmå företag inom främst den privata tjänstesektorn att förlägga sin expansion till andra delar av vårt land. Det bästa är om det kan ske genom frivilliga överenskommelser, där näringslivet drar åt samma håll som samhället i övrigt, att också de privata företagen ser som sin uppgift att medverka till att människornas önskemål om balans kan tillgodoses. Går inte det får vi ta till andra medel.

Det är viktigt att vi inte får en ny inflyttningsvåg till vår region, dikterad av de intressen som stora och små företag i olika branscher har av att ligga hopklumpade i ett stråk mellan Stockholm och Arlanda.

Vi vill att de människor som lever här skall styra utvecklingen. Det är våra

behov, våra önskningar och drömmar om framtiden, som skall avgöra hur Stockholms län skall se ut.

Vi vill värna miljön. Det gäller luften och vattnet. Vi har kommit långt på den vägen, men ser hoten i form av t. ex. biltrafik. Det gäller naturen och allt vad den kan erbjuda av strövområden, svamp- och bärrmarker och naturupplevelser.

Stockholm är vackert, både de centrala delarna och de mer perifera med skärgårdar, skogar och ett levande jordbruk. Vi ser hoten i form av en snabb och okontrollerad utbyggnad.

Vi måste klara bostadsförsörjningen. I dag står 115 000 människor i bostadskö i Storstockholm. 50 000 har egen bostad, men önskar byta. De andra 65 000 saknar egen bostad. De flesta är ungdomar, som väntar på en möjlighet att flytta hemifrån och för vilka möjligheten att för dyra pengar köpa sig en bostad inte står öppen. Vi vill prioritera bostadsbyggandet på andra byggnationers bekostad.

Vi vill utveckla den sociala servicen, så att dagisplats och bra äldreomsorg blir självklarheter. Bra utbildning och sjukvård skall vara åtkomlig för alla. Plånboken skall inte vara avgörande och inte bostadsorten.

Både de resurssvaga och de som bor i glesbygd har rätt till samma service som andra. Det är för att slå vakt om detta vi inte utan vidare kan acceptera att privata vinstintressen går in på enstaka vinstgivande delar av viktiga serviceområden. Vi har aldrig hört talas om att någon privat intressent vill ta hand om sådant som inte kan göras ekonomiskt lönande. T. o. m. City Akuten verkar ha spelat ut sin roll som vinstobjekt. Nu vill man dra sig ur. Det bör stämma till eftertanke bland dem som nu vill lämna ut sjukvården i t. ex. Alby till privata intressen. Vad händer när man upptäcker att människorna i Alby inte ger nog stor vinst?

Vi vill fortsätta att ta vårt ansvar för att de flyktingar som kommer till vårt land får bra villkor här. Stockholms län har lång och rik tradition på det området, och vi har skaffat oss kunskaper och erfarenheter, som vi tror gör oss bra på att ta emot flyktingar. Men vi måste få göra det i den takt som våra resurser medger. Vi måste kunna ge tak över huvudet och möjligheter att ge den service, vård och utbildning som en bra flyktingmottagning kräver. Därför ser vi mycket positivt på den nya form av flyktingmottagning som sker sedan förra året, där många nya kommuner deltar i verksamheten.

Vi beklagar de kommuner som ställer sig utanför.

Vi vill att människor i vår region skall ha bra möjligheter att själva ta hand om sin vardag; att föreningslivet får bra arbetsvillkor; att nöjesliv och kultur får bra villkor. Kort sagt – människor behöver någonstans att samlas, oavsett om det handlar om att fatta beslut och diskutera föreningsaktiviteter, dansa gammaldans eller se på film, spela tillsammans i ett rockband eller lära sig laga mat i en studiecirkel. Vi är underförsörjda när det gäller samlingslokaler i Stockholmsregionen. Vi vill råda bot på det genom att stödet till samlingslokaler ökas. Att bygga nya Folkets hus i bostadsområdena är en viktig social och kulturell uppgift.

Till sist – men inte minst – vill vi skapa balans i vår egen region. Inom Stockholms län finns mycket stora skillnader. Här finns några av landets rikaste kommuner och här finns också några av de allra fattigaste. Här finns

de mycket tätbefolkade områdena med i stort sett allt inom räckhåll i de centrala delarna. Men här finns också rena glesbygder med liknande utveckling som i många andra delar av vårt land.

Och det finns en klar skillnad mellan förortskommunerna norr om Stockholm och de södra.

I norr sker i dag en mycket kraftig etablering av arbetsplatser. Här finns också för utvecklingen viktiga institutioner som t. ex. universitetet. Här finns Arlanda som en magnet för många företag. Kistaområdets koncentration av kunskaper och resurser spelar samma roll.

I de södra förorterna är bilden en annan. Även om man också där i viss mån känner av det ökade trycket på Stockholmsområdet, är det mest i form av att bostadsområdena fyllts. Endast en liten del av alla de nya arbetstillfällena har hamnat söder om Stockholm. Det är viktigt för den regionala balansen att vi ändrar på det förhållandet.

En hel del kan vi göra själva inom regionen genom att fördela resurserna rättvist. Det gör vi t. ex. genom vårt system med inomregional skatteutjämning. Men det räcker inte.

De satsningar som staten gör i vår region vill vi skall göras på ett sådant sätt att de medverkar till de mål vi har satt upp i fråga om en region i balans. Därför är det viktigt för oss att t. ex. de utbyggnader av kollektivtrafiken i form av flyg och järnväg, som vi hoppas skall göras i Stockholmsområdet och som vi bedömer som nödvändiga, sker i de södra delarna, för att stärka infrastrukturen där. Likaså bör resurser vid t. ex. universitetet omfördelas till områdets södra del.

Lösningarna på våra problem finns i en lugn och stabil utveckling av vår region, i en rättvis fördelning och i en stabil ekonomisk utveckling i landet.

Jag har hört företrädare för moderata samlingspartiet kalla vår politik för Stockholmsfientlig. Man har också påstått att den är dikterad av att vår partidistriktsordförande är industriminister och att vi inte skulle vara eniga i våra uppfattningar i regionen. Ingenting kan vara felaktigare.

En politik som värnar miljön och slår vakt om servicen och människors trygghet är inte fientlig mot vår region, lika litet som den är det mot någon annan region. Det är vi som bor här i Stockholmsregionen som skall avgöra hur vi vill ha det. Det skall inte dikteras av vare sig in- eller utländska företag och kapitalintressen. Om detta är vi totalt eniga i arbetarrörelsen i Stockholms län.

Men moderaterna står utan politik. De har tidigare motsatt sig t. ex. den inomregionala skatteutjämningen och överenskommelsen om kollektivtrafiken – två viktiga instrument för en balanserad utveckling. Nu verkar det också som om de vill ställa sig vid sidan om de fortsatta strävandena för balans i vår region, för värnet om miljön och människornas service.

Jag har förstått att dessa synpunkter inte är någon tillfällighet, eftersom också Anders Högmark för en stund sedan här sade att Stockholms tillväxt behövs som en motor i landet och att Stockholm säkert klarar denna expansion när det gäller bostäder och service. Nej, Anders Högmark, det gör inte Stockholm, inte för alla på ett bra sätt. De rika klarar sig alltid mycket bra, och de som kan göra pengar på trängseln klarar sig också bra. Men om

alla de människor som inte är välbärgade skall ha det bra i vår region, då klarar vi det inte.

Den stora frågan är väl också om det verkligen är bra för landet att koncentrera resurserna till en enda stor region, vilket moderaterna tydligen tycker skall ske i vårt land.

Detta är väl en sak som moderaterna inom sitt eget parti men också inom det borgerliga blocket får ta sig en rejäl funderare på när de skall komma fram till vad en borgerlig regeringspolitik skulle kunna innehålla. Vi här i vår region kan bara konstatera att moderaterna är i otakt både med tiden och med opinionen i vårt län.

Anf. 220 CLAES RENSFELDT (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsläget i Norrbotten, och då speciellt i östra länsdelen samt i inlandskommunerna, måste betraktas som allvarligt.

De näringsgrenar som förut varit pålitliga och trygga basnäringar – skogsbruket och gruvindustrin – ger som bekant inte längre lika många människor sysselsättning som tidigare. Förutom malm och skog har ju under en lång följd av år vattenkraften varit den naturresurs som skapat arbetstillfällena i Norrbottens inland.

Jag vill belysa speciellt Jokkmokks kommun, som genom utbyggnaden av Lule älv svarat för en betydande del av landets elkraftsproduktion genom den renaste av energikällor – vattenkraften.

Av Lule älvs samtliga 14 vattenkraftverk har 11 kraftverk anlagts inom Jokkmokks kommun. Kommunen svarar ensam för 17 % av landets totala vattenkraftsproduktion, eller i effekt 3 222 MW/år.

Antalet sysselsatta i anläggningsarbete i vattenkraftsutbyggnad utgjorde för tio år sedan, alltså 1976, ca 1 000 personer. Under den senaste tioårsperioden har detta antal successivt sjunkit till i dag 241 kollektivanställda och 30 tjänstemän. Tillgängliga prognoser pekar på att siffran för sysselsatta inom vattenkraftsutbyggnad vid slutet av 1988 kommer att vara 0 personer.

Förutom de direkt anställda kommer ett fyrtiotal entreprenörer att beröras. Vattenkraftsutbyggnad är en tung industri och ger därmed även sidoeffekter på verkstadsindustri m. m. Inom drift och underhåll sysselsätts konstant ca 300 personer.

En viss del av övertaliga anläggningsarbetare skulle givetvis kunna beredas sysselsättning genom överflyttning till annat kraftverksprojekt. Ett sådant planerat projekt är utbyggnad av Råne älv. Men i rådande parlamentariska läge synes möjligheterna till utbyggnad av Råne älv vara små. Därmed kan inte heller den specialarbetskraft som anläggningsarbetarna utgör utnyttjas.

Jokkmokks kommun har förlorat ca 100 arbetstillfällena om året i fem års tid. Detta får inte betraktas som något naturligt! Utflyttningen har också börjat märkas. Skall befintlig service kunna bibehållas, och i förlängningen kommunens möjligheter att bestå som självständig kommun, måste utflyttningen bromsas upp. Varaktiga arbetstillfällena måste tillskapas.

Statliga Vattenfall synes också driva en medveten politik att flytta ut så mycket av sin verksamhet som möjligt från Jokkmokks kommun, med centralisering till Umeå eller Stockholm.

En alltför långt gången centralisering kan på sikt försvåra möjligheterna till att erhålla kompetent personal för framtida drift och underhåll av vattenkraftverken.

En till ytvidden stor, men befolkningsmässigt liten kommun som Jokkmokk med för närvarande under 7 000 invånare har naturligtvis begränsade egna resurser.

För att ändå ge några exempel på kommunens egna ansträngningar för att skapa arbetstillfällen kan nämnas:

- minst 2 milj. kr. satsas årligen i kommunens egen budget till direkta sysselsättningskapande åtgärder
- för att motverka arbetslöshet bland arbetshandikappade och svårplacerad arbetskraft finns för närvarande, med statligt stöd, 77 lönebidragstjänster i ideella och offentliga organisationer
- i det Fjällmuseum "Ajtte", som även kommer att omfatta svenskt samiskt huvudmuseum, vilket är under uppbyggnad i Jokkmokk, ingår kommunen tillsammans med staten och landstinget i en gemensam stiftelse. Museet står invigningsklart 1988
- planer på ett "Polar Zoo", lokaliserat till Jokkmokk, har utarbetats lokalt och befinner sig för närvarande på utredningsstadiet. Polar Zoo innebär ett nytänkande på zoo-området och har skisserats som ett ekologiskt, pedagogiskt och cirkumpolärt zoo. I en fin miljö finns fina förutsättningar att visa människans beroende av naturen och djurens kulturella och ekonomiska betydelse, och även att skapa en genbank för utrotningshotade djurarter.

Fauna och till viss del flora från de geografiska zonerna runt polcirkeln, som går rakt genom det tilltänkta området för Polar Zoo, skall här kunna visas.

Kan en sådan idé som Polar Zoo förverkligas, blir betydelsen för arbetstillfällen och turism i Jokkmokk utomordentligt stor.

De vattenkraftsanläggningar som finns inom Jokkmokks kommun har ett taxeringsvärde på nära 8 miljarder kronor. Fram till 1982 gav också dessa anläggningar ett oerhört viktigt skattetillskott till kommunen i form av fastighetsskatt. Riksdagsbeslutet 1982, då kommunerna förlorade sin rätt att beskatta juridiska personer, innebar ett årligt kommunalt skattebortfall på 25 milj. kr. Att detta fått märkbara konsekvenser i en kommun som Jokkmokk, med sjunkande befolkningstal och därmed minskande skatteunderlag, det förstår alla.

Riksdagen beslutade redan 1979 att staten skall ha ett speciellt ansvar för Jokkmokks kommun, med anledning av nedtrappningen av Vattenfalls sysselsättning i kommunen.

Industridepartementet upprättade den 28 juli 1979 en PM angående uppdraget att utreda näringslivsfrågorna i kommunen. Ett flertal goda idéer har redovisats, bl. a. med anledning av en socialdemokratisk motion, men utan resultat.

Jokkmokks kommun har gett vårt land stora inkomster och mängder av ren energi genom vattenkraftsresurserna. Samhället måste därför ta sitt ansvar för Jokkmokks kommun.

För Norrbottens län som helhet visar SCB:s arbetskraftsundersökningar under första halvåret 1986 att antalet sysselsatta är omkring 130 000.

Jämfört med 1985 har en viss ökning skett inom offentlig förvaltning, i huvudsak åldringsvård och barnomsorg, medan antalet anställda inom undervisningsområdet har minskat.

Fortsatta sysselsättningsminskningar kan noteras inom jordbruk och skogsbruk samt inom gruvor och tillverkningsindustri.

För andra halvåret 1986 förväntas en kraftigare nedgång i sysselsättningen genom väntade neddragningar inom länets gruvindustri, men också inom verkstadsindustrin.

De områden i Norrbotten som kommer att drabbas hårdast är malmfälten och inlandskommunerna. Behovet av betydande insatser för dessa områden är uppenbart.

Anf. 221 JARL LANDER (s):

Herr talman! Det känns tillfredsställande att här i kammaren under den allmänpolitiska debatten få ta del av de regionalpolitiska insatser regeringen är beredd att göra för såväl Bergslagen som övriga utsatta regioner.

Det är också tillfredsställande att ta del av de signaler industriministern gett om att överetableringen i de överhettade områdena skall kunna omvandlas till sysselsättningstillfällen i sysselsättningssvaga områden.

Värmland har under en lång följd av år hört till dessa utsatta regioner. Exempelvis har den norra delen av länet, enbart inom skogsnäringen, tappat långt fler arbetstillfällen än vad som blivit fallet vid någon varvsnedläggning söderut i landet.

Värmland med strukturen att vara både skogslän och ingå i Bergslagsområdet måste få del av överskotten i de överhettade områdena.

Socialdemokratiska ledamöter från Värmlandsbanken har vid ett flertal tillfällen i denna kammare poängterat betydelsen av statligt stöd till turistsatsningen i Branäs. När vi nu vet att folkrörelseföretagen i länet lyckats samla det egna kapital som var regeringens krav för att statligt engagemang i projektet skulle beviljas är det glädjande att konstatera att idogt arbete ute i regionen får stöd av en socialdemokratisk regering. Det är vi mycket tacksamma för.

Nu räcker det naturligtvis inte att bygga en turistanläggning i utsatta områden för att bygden skall överleva, vi måste också föra en regionalpolitik som innebär att naturvärdena inte förspills för snöd ekonomisk vinnings skull. Då tänker jag bl. a. på utbyggnaden av Strängsforsen och Klarälvens sista fritt strömmande vatten – en utbyggnad som visserligen skulle ge bygden arbetstillfällen, men bara under en kort period. Däremot skulle vi ta ifrån bygden naturvärden för all tid.

Strängsforsen är också en av grenarna i turistanläggningen i Branäs, och vi socialdemokrater i Värmland vidhåller vårt nej till utbyggnad av forsen.

Naturen får inte skövlas eller hanteras så, att norra Värmlands skogsområden blir ett enda kalhygge eller att åkrar och ängar förbuskas av sly eller plantsätts med snabbväxande trädsorter. Vi måste kunna ge människorna i detta och andra glest befolkade områden motivation och resurser att vårda skogen och hålla landskapet öppet.

Bönderna i norra delen av länet bör få det mjölkproduktionsstöd som en inplacering i stödområde 2 A innebär, såsom vi motionerade om under den allmänna motionstiden i våras.

Den nu pågående översynen av jordförvärvslagen bör leda till att kombinationsjordbrukaren ges möjlighet att klara produktion och försörjning på samma villkor som övriga intresserade av jord- och skogsbruksfastigheter och vid förvärv av dessa.

Det viktigaste för att lösa glesbygdens problem i Värmland är ändå kommunikationerna – det gäller såväl radio och TV, tele- och data- som lands- och järnvägskommunikationer. I länets olika delar måste man få möjligheter att lyssna på det egna länets lokala radio- och TV-program. I första hand gäller detta dem som bor i de västra och sydvästra delarna, som av geografiska skäl och på grund av bristande utbyggnad av sändare utestängs från de lokala programmen. Detta är inte tillfredsställande.

Efterfrågan av datakommunikation på telenätet har de senare åren vuxit näst intill explosionsartat. Allt fler företag är i stort behov av dagliga uppkopplingar på telenätet för att produktionen skall fungera störningsfritt. I Värmland upplever vi nu ett stort behov av en snabbare utbyggnad av telenätet för att klara denna efterfrågan. Vi kan inte acceptera att företag ute i länet avstår från sysselsättningsskapande investeringar i ny teknik eller att företag avstår från etableringar i glesbygden på grund av brister och störningar i datakommunikationerna med andra orter.

Herr talman! I ett län som Värmland där turismen skall vara ett komplement till den vikande sysselsättningen och där skogens råvaror och stålet fortfarande är basresursen, är vägarna ett mycket stort problem. Vi säger inte att vi skall ha motorvägar eller motortrafikleder, nej, vi säger bara att vi måste få tillgång till vägar, vägar som är framkomliga under hela året, vägar som gör att turister kan ta sig fram till planerade och befintliga turistanläggningar och att bygdens befolkning kan ta sig fram till centralort, sjukhus m. m., vägar där skogstransporterna kan gå fram och på vilka industrins produkter och råmaterial kan transporteras utan att man behöver åsidosätta trafiksäkerheten.

Därför är det glädjande att vägverket nu satsar ca 6 milj. kr. på upprustning av väg 246 mellan Hagfors och Filipstad. Men detta räcker inte – vi har andra lika dåliga vägar runt om i länet. I synnerhet kanske detta gäller för våra s. k. tvärförbindelsevägar.

Flottning av timmer på älvar har alltid varit ett praktiskt sätt att transportera virke direkt från skogsområdet till industrin. I Värmland pågår flottningen fortfarande under sommarmånaderna på Klarälven. Nu avser skogsbolaget Stora att upphöra med detta både miljövänliga och från turistsynpunkt attraktiva sätt att transportera virke från avverkningarna i Norge och norra Värmland till industrierna i Vänerbäckenet. Detta kan inte accepteras. Stora måste fås att fortsätta med flottningen. Vi kan inte belasta vägarna i Klarälvsdalen med ytterligare timmertransporter.

Bolag som avsevärt belastar eller avsevärt ökar belastningen på väg måste i större utsträckning vara med och ta sitt ansvar för vägunderhållet och nyinvesteringar i vägbyggnationer.

Det är med stort intresse vi följer den diskussion som kommunikationsmi-

nistern inlett med storbolag och transportföretag om att de skall vara med och bekosta vägunderhållet.

Järnvägen måste också i större utsträckning användas för det tyngre godset. Vi har i länet flera järnvägslinjer ingående i riksnätet, och det borde vara SJ:s skyldighet att offensivt arbeta för att godsmängden ökar och att persontrafiken bibehålls på dessa linjer. Underhållet får inte åsidosättas, och investeringar för att underlätta lossning och lastning av gods och timmer bör snarast utföras. Inga ytterligare neddragningar i järnvägstrafiken eller upprivningar av räls får förekomma innan en samordnad samhällsplanering genomförts, en planering baserad på regionalpolitiska och miljöpolitiska hänsynstaganden.

Herr talman! Värmland, som är ett glest befolkat län, är i stort behov av en stark residensstad. Tyvärr har vi nu under några år fått uppleva att även Karlstad har en negativ befolkningsutveckling. Länet ungdomar lämnar Värmland alltmer, i sitt sökande efter utbildning och sysselsättning. Tidigare kunde Karlstadsregionen suga upp denna ungdom, men inte i dag, detta trots statliga insatser med bl. a. lokalisering av statliga verk, nu senast etableringen av räddningsverket, vilket i sig är glädjande.

För att ytterligare skapa arbetstillfällen i Karlstad och länet måste också den högre utbildningen stärkas. Inom projektet Bergslagens tekniska högskola måste högskolan i Karlstad få utvecklas och ny verksamhet skapas. Resurser för mer marknadsanpassade utbildningar bör kunna komma högskolan till del. Bl. a. skulle bioteknikområdet ytterligare kunna utvecklas, såsom vi värmländska s-ledamöter i en gemensam motion tidigare föreslagit.

De förslag till sysselsättningskapande åtgärder i länet som LO-distrikten i Värmland och Stockholm gemensamt arbetat fram, som gäller regionala utvecklingsfonder m. m., bör verkligen bli tagna på allvar.

Herr talman! Med de intentioner förverkligade som både statsministern och industriministern under denna allmänpolitiska debatt gett uttryck för, skall vi med lagom insats från samhällets sida och med idoga värmlänningars hjälp klara av att hålla Värmland på rätt spår även i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

55 § Kammaren åtskildes kl. 23.28.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

Olof Marcussen